

શ્રી ગણેશાયનમઃ

શ્રદ્ધાશૌન્દર્ય કહેવતસંગ્રહ.

તથા

દારાક્રંદસુબોધ

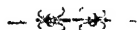
પટલે કજોહું.

સર્વે શોખીલા વાંચનારાઓને માટે,

૨૪વીં પ્રસિદ્ધ કરનાર

જોષિ રૂચ્છારામ હરીશંકર, મહુવા.

ગ્રંથપ્રયોજન દોહરો.

ક્યાં જલવિણુ તરે ઉછરે, દામ વિના ક્યાં માલ;
આમય વિણુ કવિ શું રચે, સુંદર કવિતા કાલ.

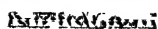
અમદાવાદ મધ્યે

મામાની હવેલીમાં અમદાવાદ યુનાઇટેડ પ્રિન્ટિંગ અને

જનરલ એજન્સી કંપની “લિમિટેડ”ના પ્રેસમાં

રણુજીડલાલ ગંગારામે છાપ્યો.

સને ૧૮૮૭. સંવત ૧૯૪૬.

કિંમત ચાર આના.

॥ શ્રીગણેશાયનમાઃ ॥

॥ ગ્રન્થાર્પણ ॥

રાજ્યમાન રાજેશ્રી નેકનામદાર દેશાઈજી છોટભાઈ
ખંડુવસી મહુવા વજવાડાના ઈનામદાર સોહિય.

સ્થળ શ્રી મોહનગ્ર.

“સાર્દુલવિક્રિડીતવૃત્તમ્”

છોટભાઈ તનુજ ખંડુવસિના, વાણી વડી વીમળા;
સાતીમાં સરવેષ્ટ શૂરવિરને, શોભે શુવૃત્તી સિળા;
સ્થાની શ્રી મધુપૂરે પૂર્ણ ઝગડ્યા, કોમતૂભના તેજશું;
કે આ સદે પુનેમનો શયિ ઉગ્યો, બોમે વડા વેગશું. ૧
શોખી રનેહ તણા દયાળુ દિલના, દાતાર છો દાનના;
વિદ્યાવંત વિશેષ દેશ હિતમાં, આજી વધી નામના;
કોધી નહે શુભ શાંતતા સદગુણી, કોવીદનાં કારમાં;
પૂરા પંડિત શૂરવીર રણમાં, હીરા તણી હારમાં. ૨
પ્રીતી પાત્ર અને પુરી ચપળતા, પર્માર્થમાં પૂરતી;
દેશમાં શૂરવીરને મમતિલા, દેખાવડી મૂરતી;
સૂધારો કરવા વિશે હૃદયમાં, હમ્મેશ આશા ધરો;
જેથી દેશ મહી કૃતેહ મળવા, પ્રિત્તે પ્રયત્નો કરો. ૩
વીવેકી વિદવાન માન મહતા, બારે ભર્યાં મૂખમાં;
દાનાદેશ હિતેચ્છુ શાગર ગુણી, રાજ્યા સદા સુખમાં;
માયાળુ મગર ને' મન વિશે, છો ભોજ રાજ સમાં;
વાધ્યું પૂરણ નર શૂરસમ આ, દીપ્યા દશે દીશમાં. ૪
પાખંડી પ્રયત્ની મહી પ્રગટ થૈ, ક્યાં કેર કાળો કરે;
તેના ખંડન કાજ આજ હમને, આપે કહ્યું છે અરે;

(૨)

માટે આ લઘુ ગ્રંથ અર્પણ કર્યો, શેવા મહી આપની;
જેથી લાભ લઈ સ્વદેશિ વિરલા, ત્યાગે મતી પાપની. ૫

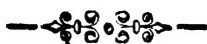
આશીર્વાદ દોહરો.

નગ ફુલિતા પતિતા સુતા, તા પિતૃ રિપૂ સુબ્ધન;
સૌ તુમકું રક્ષા કરે, નિથ દિન સદા પ્રમાન. ૬

તથાસ્તુ.

લિ. પ્રેમાંકિત શેવક

ઈચ્છારામ હરીશંકર જોષી.

(શૂરાની સમશેર.)

દોહરા.

- એકલડો રણમાં મચો, વરતાવી દે કેર;
 સાબાશી છે એહને, શૂરાની સમશેર. ૧
- ઢાલ ધિરજની ફેરવી, કરશે રિપુને જરે;
 હો ન પાછો હીબકી, શૂરાની સમશેર. ૨
- કતલ ઉડાવે કોડથી, વિચેરી ડેરે ડેર;
 ફાટી આંખ થકી ફેરે, શૂરાની સમશેર. ૩
- દાવ સાચવી સર્વના, ધસતો છાતી ભરે;
 મદગળ હાથી થમ ધુએ, શૂરાની સમશેર. ૪
- કાપે કણસાં જ્યારનાં, ઉડે શીથ એ પેર;
 તો સાબાશી મેળવે, શૂરાની સમશેર. ૫
- રક્ત તણી સરિતા વહે, વાળે આરિનું વરે;
 બાંધે કાંઠા હસ્તિતા, શૂરાની સમશેર. ૬
- કકડાટો વિદ્યુત સમો, કરશે બીજી મેર;
 પટા ખેલતાં પરવરે, શૂરાની સમશેર. ૭
- પાંચ પચાસ ન લેખવે, પાડે ઢોકરે ભરે;
 રંગીલા રણ ખેલવે, શૂરાની સમશેર. ૮
- સિંહ સરીખી ગર્જતા, કીધી જ્યાં ચોમેર;
 મૃધરૂપી ભાગે રિપૂ, શૂરાની સમશેર. ૯
- મારે મારે કરતો ધસે, આણી દે આખરે;
 દેશ વિશે ડુંકો કરે, શૂરાની સમશેર. ૧૦
- શુરાતની પાંડવ ગયા, જો ખેલ્યા એ પેર;
 ગયું રાજ્ય જ્યાં મેળવ્યું, શૂરાની સમશેર. ૧૧
- વિક્રમ ભાળે સખજથી, ટાળ્યું સહુ અંધેર;
 શક વરતાવ્યો ખલકમાં, શૂરાની સમશેર. ૧૨
- આજે શરો કોણ છે, જોતાં ઘેરે ઘેર;
 ક્યાં હરતોગે તું આરે? શૂરાની સમશેર. ૧૩

શૂરો ખાંડૂં એકવી, કરશે દશમાં કેર;
બાકી દાતરડાં બધાં, શરાની સમશેર.

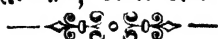
— ❦ ❦ ❦ —

(કલ્પીયુગનો કમકમાટ.)

સવેયા ઝંઙ.

કેમ કળીયુ હવે ન બાપ્યો, જૂઠું બાપણ ઠેર ઠેર;
ધરમી કરમી ક્યારે દીઠા, મોઢો જંગમાં વરસો કેર;
કોણ સુંદરી પતિવ્રત પાળે, કરે નિત્ય પર નરશું નેહ;
મલિનતા આ વંપુમાં બાપી, તેથી બગડ્યો સઉનો દેહ. ૧
પાખંડીએ પ્રથવી આધી, ધતારે આઘોછે દેશ;
અધર્મ આઝો જંગમાં આપ્યો, ને દીશે સૌ જનમાં ક્લેશ;
છોડી નર્પતિએયે નીતી, સજ્જનની પ્રીતી પણ એમ;
ક્યાં રજપૂતોમાં બળ આપ્યે, કોણ સગાંનો આળે પ્રેમ. ૨
કે ભગતોયે માળા જપતાં, જરી રમવા ધર્યું ચીત;
ત્યારે શુદ્ધ રહી શું બજશે, નરકે પડવાના એ રીત;
ક્યાં સાધુઓ નહાય નહીને, શેવા પ્રભુની કેવી હાય;
સ્વધર્મ કેરું મૂળ ન જાણે, નજરે દીઠા એવા કોય. ૩
જસ ઉઘ્યોછે આ જંગમાંથી, દાંભિક જનનું ભારે ડોળ;
આ કળિયુગમાં ગાદી છોડી, કે નૃપતી પણ ધરશે હોળ;
હીર ધર્યું શૂરાતન કેરું, શું મેળવશે રણમાં જીત;
આ ભૂમીપણ નજર ધઈ છે, બંધે પાપ તણી જ્યાં ભીત. ૪
કેક મદારાપાન કરેછે, ઉઘ્યો વણ વિશે જ્યાં આજ;
નીચ કર્મથી બુદ્ધી બગડી, ને લોપીએ કુળની લાજ;
પ્રથવીમાંથી પાક ધર્યોછે, અલ્પવૃષ્ટી વરસાદ તણિ;
દુધ ધર્યું સૌ ઘેતુ કેરું, અહીં શીર ક્યાંછે આજ મણિ. ૫
સૌરિતા પણ સુઠાવા લાગી, સિંધુએ મેલી મરજાદ;
આ ઉર્ધ્વીમાં ઉલટું ચાલ્યું, વધ્યો અસત્ય તણો ઉનમાદ;
કે નારી પોતીકા પીઉને, બરમાવી અવરાવે ઝેર;

એક બિલની નેડે ચાલી, કળિયે કીધો મ્હોટો કેર. ૬
 બાર બોજ સૌ જનમાં ઘટિયો, કો કો'ન નવ ધારે હેત;
 કુકર્મના ભંડાર બરાયા, સાંસો પડશે ભરેવા પેટ;
 નીચ ઊંચમાં ફેર રહ્યો શું, મદ્યપાનનું વાધ્યું જોર;
 ખાલી ભપકા કરી અલકમાં, બતાવતા કો તનનો તોર. ૭
 ગર્ભપાત ક્યાં અતી બનેછે, કુમારકા પ્રસવે ક્યાં પૂત;
 અદેખવા સૌ અતી બનીને, ભમતા ચે જંગલના ભૂત;
 બળિયા નિર્બળ બની રહ્યા કો, આપેલું પાછું લે દાન;
 બુદ્ધીનું બળ કોણ વાપરે, ક્યાં છે વિદ્વાનોને માન. ૮
 આવે ફળ કો રતૂ વિનાને, અદલ કોણ ચૂકવશે ત્યાય;
 લાંચ લઈને ખિસા બરશે, ઉલટું એ આ જગમાં થાય;
 તોળે કોણ ધરમથી કાંટે, આછું આપે શેર બશેર;
 સત્ય થકી ચાલો સૌ લોકો, ટાળો કળિનો કાળો કેર. ૯

॥ કેફ વિષે ॥

“અમલ જરવો છે મુસ્કેલ.”

(ચોપાઈ)

અબુધને અમલ જો મળે, માન રહિત ચિત્તેથી ચળે;
 નહિ જાણે તે ધરને મ્હેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૧
 ચો'ટામાં ચાલે કરિ ચે'ન, પડે આખડે પાડે ખેન;
 જુઓ વગર પૈશાનો ખેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૨
 કેફ દામ ખરચીને કરે, પાછળથી ભૂખે તે મરે;
 અંન વિનાની મારે સે'લ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૩
 કરી કેફ નરે રસ્તે પડ્યો, કાદવ કિચ્ચડમાં જો અડ્યો;
 લાબદાયો લંપટ કરિ ટે'લ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૪
 રજે દામ જો પાંચ પચાસ, જાય સાંજના ફડમાં ત્રીસ;
 આખર દેવાજાનો ખેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૫
 બસત કરીને ચોરી કરે, પોલિસને હાથે જો ચડે;

તજી આખર વેઠે જલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૬
 ડાહ્યા કુરિયા પર્મેશ્વરે, કેફ કરી ગાંડા થૈ ફરે;
 કહે લોક આલ્યો બનિ છેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૭
 મિલકત વચે કરવા કેફ, લાગે મોટા કુળમાં એબ;
 તોપણ રોગ ન મૂકે મેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૮
 હતો એક લક્ષાધીપતી, કરી કેફ નવ રાખી રતી;
 ૧નાગો બનિને વેચ્યું તેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૯
 રફુરબળ એક કમાયો ધન, બમાણું પેદા કીધું અબ;
 બત્તયો કેફથી ગાંડો રેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૧૦
 કેફી જન જો બેથે પાસ, વદન મહીથી ઊડે વાસ;
 ફરધંધીની આલે રેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૧૧
 ફરધંધીપર માંખી જેમ, કલાલખાને કેફી તેમ;
 પક્ષીના હિંશામાં પ્હેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૧૨
 મતી દામ ખરચે નવ મજે, ઉલટી અફલ એથી મજે;
 શુરાપાનથી કરશે ફેલ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૧૩
 વધ્યું કેફ કરવાનૂ કામ, નાના મ્હોટા કરે ધામ;
 ભળે પ્રભુને તાજ આ સે'લ, અમલ જરવો છે મુસ્કેલ. ૧૪

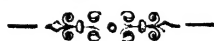
*છકેલ અમલદાર.

(દોહરા.)

માન નહી વિદવાનને, છે અંધેર અપાર;
 ફોકટ હોદો ભાગવે, છકેલ અમલદાર. ૧
 પદવી પામીને કુલે, ન કરે પર ઉપકાર;
 લોભથી લલચાય છે, છકેલ અમલદાર. ૨
 ત્યાય કરે નવ નેકિથી, દે ફુખ અપરંપાર;
 ગરીબને કુંપે અતી, છકેલ અમલદાર. ૩

૧ ધનદોલત ખોઈને ચોખો થઈ રહે, અને આખરે તેલ
 વચે છે ??? રદૂબજો અથવા ગરીબ ??? *જોપરીના ફરેલ ?

+ લાવે ભારો કાજનો, વિક્રય કરવા નારે;
 જીલમ કરી છિનવી લહે, છકેલ અમલદાર. ૪
 રંક અને ધનવાનનો, નહી કરે સતકાર;
 ઊંધો અક્કલના ઘણી, છકેલ અમલદાર. ૫
 દયા ન ધારે દિલ વિશે, ભરે કપટ ભંડાર;
 અહંભાવ મનમાં લહે, છકેલ અમલદાર. ૬
 કરે કામ કુડાં વળી, નહી પ્રજાશું પ્યાર;
 સૌ મૂરખ સરદાર જે, છકેલ અમલદાર. ૭
 જગ કરતા કોરે મુકી, રમવા ધર્યે જાર;
 પાછળથી પકડે જશે, છકેલ અમલદાર. ૮
 માંત નિશાની આવશે, રે? ગરબવ ધિકાર;
 તન પર પડશે જીવડા, છકેલ અમલદાર. ૯
 જીલમ કરીને પુર વિશે, વણસાડે વેપાર;
 દે? નીશાપો ગરિબનો, છકેલ અમલદાર. ૧૦
 મગરૂરી મનમાં લહે, કરે કેર નિરધાર;
 માણસને ઠરવા ન દે, છકેલ અમલદાર. ૧૧
 આ સઘળું મૂકી કરી, ભજ જગનો કિરતાર;
 હોદ્દો દિપશે સમજ તું, છકેલ અમલદાર. ૧૨
 રાખિશ નહિ મન મદ વિષે, ધર સાદે સુખકાર;
 જેથી પ્રભુ પદ પામશે, છકેલ અમલદાર. ૧૩
 સરખો સૌનો આતમા, તત્તવ તણો જે સાર; ૧
 એવું જ્ઞાન હૃદે ધરો, છકેલ અમલદાર. ૧૪

+ મહેનત કરીને ખિયારાં ગરીબ લોકો લાકડાંનો
 ભારો વેચવા આવે તો કેક બુદ્ધિહિન અમલદારો મફત
 પડાવી લીએછે? ૧ પંચ તત્તવનો સાર ઇશ્વર જેમ દહીં
 વરોળતાં (માંખણ) એ સાર નાકળે છે, તેમ પંચ તત્તવમાં
 સદા શાર્વકાળ ઇશ્વર બાપી રહેલો છે ???

॥ જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ॥

(ચોપાઈ)

- ફિકર નહી જોને તલબાર, નિત્ય કરમ કૂડાં કરનાર;
કરે વેણિયા ધર જો વાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૧
- ધરી હૃદયમાં મોટી હામ, અમૂલ્ય મેળવશે જો દામ;
મલે જો રંભાની પાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૨
- ત્યાગ કરી પોતીકી નાર, અવરે સાથ જોડે જો પ્યાર;
રહે બની રંડાનો દાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૩
- કદી હોય લક્ષ્યાધી પતી, જર કરમથી રહી ના રતિ;
કો દીન આવે કુંઠે પાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૪
- હોય પાસ પૈસો જો બહુ, જર કરમમાં નાંખે સહુ;
ધર નારી નાંખે નિસ્વાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૫
- દીપક દારા પુરુષ પતંગ, અંદર પડી પ્રજાળ્યું અંગ;
ગયો શરિરનો ઉડી માસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૬
- વેચી સાઠી સધજો માલ, કીધો પરનારીયું ખાલ;
ધરમાં પૂજો ન મજે ધાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૭
- પામે પ્રોઢી પીડા તંન, ન મજે ખાવા ચપટી અંન;
મિત્ર મંડળી કરશે હાલ્ય, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૮
- કુભારજા ધર ઝાળે જાલ્ય, કુજેત દેશ મહી તે થાય;
ન કરે તેનો કો વિસવાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૯
- કરશે જો વૈધ્યવનો સંધ, નરક મહી મડશે તુજ અંગ;
દૈવયોગથી રેશે માંસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૧૦
- અધર્મમાં બીડે તે બાથ, ગયો ચઢી પોલીસને હાથ;
કીધો કારાગ્રહમાં વાસ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૧૧
- નથી સારે જારીમાં જાણ, દારા છે દારની ખાણ;
સળગેથી પડશે તુજ લાથ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૧૨
- અધર્મનું અંધારું તળે, જ્ઞાન તણા પણ અંગે મળે;
સૂધારો મન દિપક પ્રકાશ, જારીનું જર થાય જલ્લાસ. ૧૩

આરાધન ઈશ્વરનું કરો, પરનારી પરધન પરહરો;
તો કરશે જગ તુજ વિધાસ, જરીનું જર યાચ ખલાસ. ૧૪

“ વ્યભીચાર બૂરોછે માઈ ”

(ચોપાઈ)

બીચારમાં બૂઝ્યો જેહ, વૃથા જગતમાં જીવ્યો તેહ;
લાલચમાંય રહ્યો લપટાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૧
રાવણુ કરવાને બીચાર, હણું કરી રઘુપતિની નાર;
ગયો કુળ સાથે રોળાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૨
ઈંદ્ર ચંદ્ર બે ઇચ્છી કામ, ગયા ત્રરૂંપી ગૌતમને ધામ;
ક્ષય ભગ આપ થયોછે ત્યાંઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૩
પાંચાળી શું કરવા જર, ઇચ્છ્યો કૈયાથે નિરધાર;
માયો ભીમ ભડે ત્યાં શાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૪
ભસ્માશુર થયો કામાંધ, ધાર્યો ગિરિજ સાથે સંબંધ;
બળી મુઝ્યો મુસ્તક ભુજ દેઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૫
બીચારમાં શુંછે સાર, ચદશે હાથે આથે માર;
અંગ નંગ જશે સૂકાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૬
વાળી વાજર હેતે કરી, ધર રાખી શુશ્રિવ મુંદરી;
રહ્યો સંધ કરવા મકલાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૭
રામચંદ્ર જૈને તે દીસ, એક બાણથી માર્યો કીસ;
જીવ્યો જરમાં ગયો મરાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૮
નિશુંભ શુંભ હતા બે વીર, બળિયા દાંનવ છે રણધીર;
મદાંધને વાધી મસ્તાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૯
મહાકાળીશું ઇચ્છી કામ, અશુર મોહ પામ્યા તે ઠામ;
ગયાં શક્તિથી શીષ કપાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૧૦
બીચાર નર કરશે નહી, પરદારામાં જશે વહી;
એ કૂંદે નવ રહો કસાઈ, બીચાર બૂરોછે બાઈ. ૧૧
દેવ અને દાનવ નિરધાર, બીચારમાં આધી હાર;

માટે મૂકી દો લુચ્ચાઈ, બબીચારે ખૂરોછે બાઈ. ૧૨
રાખો પરમેશ્વરપર પ્યાર, તજ્જે કામ કુડાં આ વાર;
સઘળી મૂકીદો દાંગાઈ, બબીચારે ખૂરોછે બાઈ. ૧૩

“મુલ મીઠાં ને મનમાં કપટ”

(ચોપાઈ.)

બાઈ બાઈ કરિ બોલે વાણ, મનમાં મગરૂરી પરમાણ;
કોય દીન મારે તે કપટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૧
વાત કદી સુણવાને કાન, આપે મુખ ધણે માન;
કેર કેરે પૂડેથી વિકટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૨
પોતીકી મતલબ તે કરે, અવર વાત ચિત્ત નવ ધરે;
લહે કોઈનું લંટી ચકટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૩
મોટી મોટી નાંખે વાત, ભરમાવે કરવાને ધાત;
અંતે પોતે રહે નકટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૪
મારામાર કરાવે ક્યાંય, બિંતર સળગાવીને જાય;
યાય ખુશી પોતે ત્યાં સકત, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૫
લડાલડી કરતો કે સાથ, વાત માંહેથી બીડે બાથ;
પછી અધર તે રહે લટક, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૬
અરમ તેમ સોધે કે વાત, દિલમાં રાખી મોટી કાત;
પછી પોરવે આણી ઉલટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૭
જરકરમમાં પોતે જીવે, યાય ફજેલી અંતે રવે;
વાત ધણી સમઝાવે સુલઠ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૮
રિપૂ હશે કે પોતા તણો, હળીમળી શું ચાલે ધણો;
કોય દીન પીડે તે લંપટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૯
ધની વૃદ્ધ માણસ કે હોય, જોનો વારસ હોય ન કોય;
કાકા કરિ ધન કરે દપટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૧૦
કરશા નહિ એનો વિશ્વાસ, જો નવ એસો એવા પાસ;
રહે જાળવી રૂડો વખત, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૧૧

(૧૧)

કળા નારદી પોતે કરે, ધુશી ઉદરમાં આડો ફરે;
પછી ડગેથી ફાડે તુરત, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૧૨
માટે સજ્જન કહું છું વાત, કોય દિવસ એ કરશે ધાત;
એવા જન રાખો નહિ નિકટ, મુખમીઠાં ને મનમાં કપટ. ૧૩

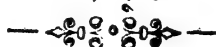
— ❦ ❦ ❦ —

“ ફૂલ્યું તે કરમાય ”

(દોહરા)

પુત્યદાન જે નહિ કરે, અંતે શું લઈ જાય;
મગરૂરી મનમાં લહે, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૧
પરોપકાર કર્યો નહી, જીવ્યો તેજ વૃથાય;
આજ કાલ આલ્યા જશો, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૨
રામ નામ લીધું નહીં, ધીક પડ્યો એ કાય;
ટગમગ ડોળા રહિ જશે, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૩
અહંકારમાં આપવા, કૂદ્યો રાવણરાય;
દેવ સકળ દમતો ગયો, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૪
પગથી ધરા ધુળવતો, જીરાસંધ જે રાય;
વઢતાં એ આરી થયો, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૫
ગરીબને કુંઘે અતી, મનમાં જે મકુલાય;
પણ મનમાં નયિ ધારતા, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૬
છેલ થઈ નરમદ ધરી, પરધને લેવા ધાય;
એ સધળું ભૂલી જશો, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૭
જાનકરમ યુક્તી થકી, કોડે કરવા જાય;
અંત ફજેતી થી જશે, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૮
બળ કાઢીને સૈલશું, ખાયે બીડવા જાય;
વળતો તે ચગદે મરે, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૯
ધરમ નીમ કરવો નહી, ઉલટ લેવા આય;
એ સધળું ભૂલી જશો, ફૂલ્યું તે કરમાય. ૧૦
પરજર લેને કપટથી, ભેડું સદનની માંય;

મુખ મમતમાં નહિ મચ્છો, કહ્યું તે કરમાય. ૧૧
 લાછ ગરિબના લે બરે, લાગે ઘરમાં લહાય;
 પાછળથી પરતાય છે, કહ્યું તે કરમાય. ૧૨
 દસ દીશ હાકે ધુજવે, એવા શાલવરાય;
 તે સૂતો રણક્ષેત્રમાં, કહ્યું તે કરમાય. ૧૩
 નાદીર ને મહમુદ વળી, દુરયોધન જે રાય;
 સૂતા મસિદ મચાણમાં, કહ્યું તે કરમાય. ૧૪
 ધનમદ જોખન મદ અને, નૃપમદ જે કેહવાય;
 નહીં તણાશે તે મહીં, કહ્યું તે કરમાય. ૧૫
 હેતે બજ બગવાનને, જે પુજ મુકતી થાય;
 નહિકર રે'શે લટકતા, કહ્યું તે કરમાય. ૧૬

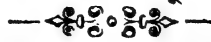

“ધુતારે સ્વાધોછે દેશ”

(ચોપાઈ.)

કળી કાળમાં ઠામે ઠામ, ધુતારાનું વાધ્યું કામ;
 લાજ મળે નહિ તેને લેશ, ધુતારે આધોછે દેશ. ૧
 આખી યેન આવે બાર, ઢોંગે બતાવે અપરંપાર,
 કપાળમાં ઓળીને મેંચ, ધુતારે આધોછે દેશ. ૨
 બાબક જે પીડાયું હેાય, ધુતારી બાલાવે કોય;
 ધૂણે છૂટા મૂકી કેય, ધુતારે આધોછે દેશ. ૩
 દ્રષ્ટી મેલી છે તજ ઘેરે, બમાવતો ભાળાં એ પેર;
 કરે દ્રવ્ય લેવાનો ટેશ, ધુતારે આધોછે દેશ. ૪
 ઝાડો પીછી કરવા કાજ, જોગીને તેડે સૌ આજ;
 કહે ભત વળગ્યોછે બેશ, ધુતારે આધોછે દેશ. ૫
 હાવે સૌં થાશે કેમ, લોકોને ધાલેછે વ્હેમ;
 હોગે રૂપેયા કરિને પેચ, ધુતારે આધોછે દેશ. ૬
 એમ કરીને બરેવા પેટ, પેળે રાજ દરબારે ઢેક;
 બમાવતો ભાળા નર એશ, ધુતારે આધોછે દેશ. ૭

- વાટે જતાં મોઢસ જોય, પાંચિક એવે આવે કોય;
 લૂંટી લેશે મારી ઢેશ, ધૂતારે ખાધોછે દેશ. ૮
- અવું રોજ કરેછે કપટ, લહે કોકનું લંટી સકટ;
 રે'વા નવ દે તેમાં રેશ, ધૂતારે ખાધોછે દેશ. ૯
- એક મરદ છેતરિયો છેક, જડજુદી આપીને એક;
 બીધી બદલે ગોને ભેશ, ધૂતારે ખાધોછે દેશ. ૧૦
- છોડી દો નરે આવું કામ, તો સૂધરશે લોક તમામ;
 (તોપણ) નથી ચેતતા સજ્જન લેશ, ધૂતારે ખાધોછે દેશ. ૧૧

“અબૂધ અમલદાર વિષે”

દોહરા.

- કાન તણાં કાચા અને, પૂછી પામે પાર;
 તે શુધારો શું કરે, અબૂધ અમલદાર. ૧
- રંક અને ધનવાનનો, થયો કેશ તૈયાર;
 લિએ લાંચ ધનવાનની, અબૂધ અમલદાર. ૨
- ગરીબનૂ નવ સાંભળે, મારે ઉલટો માર;
 ખોટો ન્યાય કરે સદા, અબૂધ અમલદાર. ૩
- જેના મનમાં નહિ મળે, સારા સાર વિચાર;
 કરે કેરે જે નગ્રમાં, અબૂધ અમલદાર. ૪
- કોરે મૂકી કાયદા, ચલવે મનનો તાર;
 સાચ જુડને નવ લહે, અબૂધ અમલદાર. ૫
- ધણા સિપૈ આવી કરી, રૈયતને દે માર;
 જરે અને તેની પાસ લે, અબૂધ અમલદાર. ૬
- થે ફરિયાદી તુજ કને, રૈયત તેણી વાર;
 અદલ કરે ધનસાફ શું, અબૂધ અમલદાર. ૭
- તાણ્યું સત્વ સિપૈ તણ્યું, પ્રજા મનાવી હાર;
 જળમાં નાખ્યા કાયદા, અબૂધ અમલદાર. ૮
- જુલમ કરીને હાટમાં, વણશરિ બ્યાપાર;

(૧૪)

તા'રે કેમ થશે ભલ, અબૂધ અમલદાર. ૯
 કો'ને પુત્ર્યે પામિયો, પદવી બપકાદાર;
 જીલમ કરેથી કોકછે, અબૂધ અમલદાર. ૧૦
 આજે છે પદવી અને, જાશે કાલ સવાર;
 માટે મૂક મમત અરે, અબૂધ અમલદાર. ૧૧
 સત્ય ધર્મથી ચાલશે, પ્રીછી વિશ્વાધાર;
 જીલમ કરશે? કદી, અબૂધ અમલદાર. ૧૨
 Xપક્ષપાત કરશે નહિ, સમાન હેવા હાર;
 કરો અદલ ઇનસાફ હે, અબૂધ અમલદાર. ૧૩
 શુદ્ધિનું બળ વાપરી, કરો સદા શુભકાર;
 તો પ્રભુ પદને પામશે, અબૂધ અમલદાર. ૧૪

“ આશ્વર દેવાળાંનો ઠામ ”

ઓપાઈ.

આવગ થોડો ખરચે ધણ, ગજૂ ન જાણે પોતા તણ;
 કરે વગર વીચાર્યું કામ, આખર દેવાળાનો ઠામ. ૧
 વનિતા નોકરીને વિશ્વાસ, દામ મૂકતા આપે પાસ;
 કરે વાવલી તે મુદ્દામ, આખર દેવાળાનો ઠામ. ૨
 બો'જો કરવાને બાપાર, ગયો નાવલે શિંધૂપાર;
 લૂટાયો વાટે હેવાન, આખર દેવાળાનો ઠામ. ૩
 રણી રણીને તોડે જાત, શધજું વેચી કરશે ન્યાત;
 કરે મમત મો'ટાને કામ, આખર દેવાળાનો ઠામ. ૪
 આજસમાં ઊંઘ્યો હેવાન, રજવાપર નવ રાખ્યું ધ્યાન;
 ઘરમાં ખાવા ન મળે માંમ, આખર દેવાળાનો ઠામ. ૫
 લાવે રૂપેયા બાજથી, પાછી એક ન આપે રતી;

X કેટલાક અમલદારોના, લાંચથી ખિસાં બરાયાં કે
 પછી કેશનો એકદમ પક્ષપાતથી સાચાનું જાહું કરતાં અને
 જૂઠાંનું સાચું કરતાં વાર લાગતી નથી. અરેરે? હાથર???

તો જશ્યે વેચ્યે નિજ ધામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૯
 વઢી બાગિયા અપરંપાર, ચઢી ગયા બંન્ધો દરબાર;
 ગયાં લાંચમાં મિલકત દામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૭
 હથે કદી લક્ષ્મીધીપતી, રમી જર નવ રાખી રતી;
 ફકીર બનિયો વેચ્યો ધામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૮
 થયો બણી મોટો પંડીત, પણુ સોરીમાં રાખ્યું સીત.
 પડી કેદ પામ્યો બદનામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૯
 વતનદાર ગાજીને ઘણો, કર્યો સંગ જૈ કેફી તણો;
 વેચ્યો ધરતી વેચ્યાં ધામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ- ૧૦
 કરે સોરઠી રમે જીગાર, જીતે નહિ ને ખાશે હાર;
 જશ્યે રમતમાં સધળું દામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૧૧
 ન મળે પાસે પૈસો એક, દયામણો દીસેછે છેક;
 કુરશ્યે જામીનીનું કામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૧૨
 બ્યાળે લાવી ધંધો કરે, ઘણું દામ ટોળે તે કરે;
 નહાશી જશ્યે ફૂંકી ધામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૧૩
 કુબારજા જો ઘરમાં હોય, સાચવશે શું ઉલટું ખોય;
 રજે પુરૂષ શું રાખી હામ, આપ્પર દેવાળાનો ઠામ. ૧૪

શ્રદ્ધા શૌન્દર્ય.

રજશોભા.

શિંહોજતાછંદ.

શ્રી રામચંદ્ર પદ પંકજને નમૂંછું,
 પ્રિતેયિ ધન તણુ વર્ણન આ રચુંછું;
 દેવાધિ દેવે કરું છું નિશદીન સેવા,
 વિદ્યો વિદારણ કરો, નડતાંજ ઝેવાં. ૧

*આ ધૂળ તો નરે સજે, સહુમાં ગણાય,

*કેટલાએક નાના મોટા માણસોને એવી આદત પડી
 ગપછે કે, એક માણસ કહેછે કે, અલ્યા બાઈ! કુના-

- (પણ) જોનાં વડે જિવન આ, જગનંજ થાય;
 આ ધૂળમાં ખલક વાસ કરી રહીછે,
 મુખી જોને નજિવિ ખાખતમાં લહીછે. ૨
- ઉત્પત્તિ જીવ તણિને લય થાય જોમાં,
 એવા અથાગ ગુણ શોભિત છેજ એમાં;
 વર્ષા રૂત મહિ પ્રજન્ય વિશેષ આવે,
 લોકો હજોથિ ખણિ પ્રથિવ કૃષી મચાવે. ૩
- જૂવારે જશાળી મગને મઠ કયાં લખાવે,
 ચોળી તુવેર તલ ઉર્વિ મહી વધાવે;
 ગોડે નિદે વણિ કપાસ કહાં કરાવે,
 એવી રિતે નિયમ સૌજન તો કરાવે. ૪
- લીલોતરી સકળ જો બળમાં ઉગેછે,
 ઝોરોં દિધિધિ વધિ ઉપર જો પુગેછે;
 કંટોળિ કૌવચ લતા કુસમાંડ કેરા,
 તુંબી ધિલોડિ Xકટુતાદિકછે ધણેરા. ૫
- શોભિ લિલાં ત્રણ જુદી જુદી જાતનાં જ્યાં,
 વેલા વિઠાય તર સાથ અહી સમાં ત્યાં;
 તાપે કરી જર પાન મુકાય જ્યારે,
 પાછો શું મેઘ પળમાં દિલ દાઝ ધારે. ૬

ણાએ આ'વી હવેલી બંધાવી જો? ફલાણાએ આવી
 નાતો જમાડી. તારે બીજો માણસ કહેછે કે, એમાં તે
 શું ધૂળ હવેલી બંધાવી, ત્રીજો કહેછે કે, એમાં તે શું
 ધૂળ નાતો જમાડી. આમ કેહેવાની ધણા લોકોને ટેવછે.
 પણ વિચાર કરતા નથી કે ધૂળમાં શું શું ગુણોછે. જ્યારે
 ધૂળ એ નજીવી ખાખતમાં હલકું નામ ગણાયું. પણ
 એજ ધૂળની અંદર કેવા ચમત્કારીક અથાગ ગુણ રહેલા
 છે, તે આ વિષય પૂરેપૂરો વાંચવાથી તુરત માહુમ પડશે.
 જડાંગીર. X કારેલાં

- વાયુ વિશાળ વળિવાદળનાં તડાકા,
આવે પ્રજ્વલ્ય કરતો બળમાં કડાકા;
(ભણે) આ ક્ષણે નગ અને નબકે બડાકે. ૭
- ઝાડી તણા સમુહ જ્યાં ઢળિને પડેછે,
ઓખાંડિ સાદ મધુરો વનમાં કરેછે;
ખાડી નદી *સરવળી જળથી ભરેછે,
સંભાળ રંક તણિ જેમ ત્રિમંત લેછે. ૮
- વૃક્ષો પરે જળનિ ધાર રૂડી પડે છે,
(તે જેમ) કો વિપ્ર શંભુ અભિશેક સદા કરેછે;
કે મેઘનાદ ચઢિયો કરિ પુલક દ્રષ્ટી,
ને કીધ કાળ સમિચો મયિ ખાણ વૃષ્ટી. ૯
- આ'રો લિલો મહિસિ ગૌ વૃષભો ચરે જ્યાં,
તીખા તુરી બળદને ખર ખચ્ચરો ત્યાં;
મેઢા અજ્ઞ મૃદુ વળી સસલાં ચરેછે,
પ્રજ્ઞ કરી તન તણી ફરતાં ફરેછે. ૧૦
- પાકે અનાજ સઘળું રજથી કરીને,
લાવે કૃત્રિય જનશો સકટો ભરીને;
ખોરાક ખાંડિ દળિને જન સૌ કરેછે,
તેમાંયિ તત્વ ખનિને વપુમાં ઠરેછે. ૧૧
- તે શુકથી જન સહુ પશુ પક્ષિ આદે,
પેદા થયાં પલકમાં ધૂળના પ્રસાદે;
એમાંયિ સાગ તરે સીશમ તો ખન્યા છે,
*વારતલ્ય કારણજને ગ્રહ સૌ રચ્યાંછે. ૧૨
- આ ધૂળ અંદર જીવ્યો શુભ ખાણ જે છે,
સોનૂ રૂપું જસત ત્યાં અતિ નીપજે છે;

* તળાવ. ૧ સાગ શિશમાદી ખરડાઓ ધૂળના
અંદર ઉગેછે તેને લોકો લાવ્યાને સુંદર ચિત્રપુત્ર હવેલીઓ
ખાંધી રહેછે ???

લોહું શિશું ક'લકને ખર સંપડે છે,
 કાંમું અને શુભગ તાંમૃ તથા જડે છે. ૧૩
 હીરા ઝવેર મણિ માણક જ્યાં વિરાજે,
 ને પોંખરાજ ઝળક્યાં જન હીત કાજે;
 કેનેટ નીલ મણિ પૂંજ પ્રકાશ પામ્યાં,
 રત્નો તણા જર કે ઢગ શુભ ઝામ્યાં. ૧૪
 જો ધાતુ હોત નહિ તો જન શું કમાતે,
 હોતે ન ધૂળ કદિ તો અન ક્યાંયિ ખાતે;
 રસ્તા બન્યા સડકના રજથી કરીને,
 તેપેર રેલ જડિ છે કુટથી બરીને. ૧૫
 ભાં આગગાડી ચત્રવી વળી તાર કેવો,
 વાય અને મન સમો શુભ વેગ તેવો;
 ધાતૂંયિ એનિ ગતિ છે નહિ તો ન ચાલે,
 જો ધૂળ નોંય કદિ તો પણ તે ન હાલે. ૧૬
 બાગો બન્યા રજ મહી શુભ કાજ સારા,
 ચંડી લહેર ઉડતી છુટીને કુવારા;
 ચંપા ગુલાબ ગુલબાસ ઘણા ખિલ્યાં છે,
 કેશ કદંબ ગુલમોર વળી ગુલ્યાં છે. ૧૭
 અંબાસ અંબર અખોડ અસંદરા છે,
 પૂગી પપ્પાસ તર સહ પિંપળા છે;
 આ મોગરા કુમુદિનો શુભવાસ બહેકે,
 જાસૂદિ જોર મહિ ગૂલહજરી બહેકે. ૧૮
 દાડેમ ચંપકજિ દેવ સમી વિરાજે,
 નારંગી નાખિયરિ લિંબ ફળી સદા જોડે;

૧ ધૂળની અંદરથી નીકળેલા ધાતનો તાર બને છે; ત-
 થા મૂળ સકંચામાં ધાતૂનાં પત્રાંઓ હોય છે; તેને યોગે
 તારમાં જવાબ આવજા કરે છે? ?? ૨ એ નામના પુ-
 બ્ધનુ ગ્રાડ? ૩ લીંબોઈ?

- આલૂ અખોડ વણિ અંબતર ઘણેરાં,
શેભે સુવાસ થકિ મંડપ દ્રાક્ષ કેરાં. ૧૯
- રાતી પિળી કરણ સ્વેત કહીં જણાય,
ત્યાં ખેસવા જરૂર હોય તથાપિ થાય;
રંભા કુળો વણિ અનેક બદામડી છે,
રાયણ રામકુળ શૂભ સિતાકુળી છે. ૨૦
- આંખા ૧અનાર તર એલચિ ૨નિંબકેરાં,
બેકે લવીંગ અહિવલ્લિ લતા ઘણેરાં;
જાવંત્રિ જયકુળ ને તજ બાદિયાંનાં,
છે છોડ ચાહ વરિયાળિ સુવા મઝાનાં. ૨૧
- શેભા બની રજથકી પર ઉપકારી,
આપે હવા મૃદુ મૃદુ જન સૂખકારી;
ને જેમ રોગિ ડિસપેન્સરીમાં પળાય,
લેતાં દવા દરદિને ઝટ શુખ થાય. ૨૨
- (તેમ) આ બાગમાં ગમન સૌ જનતો કરે છે,
પામી હવા મગન થે મન ત્યાં ઠરેછે;
આ બાગ અંદરચિ કોકિલ કિલકારે,
કે ચાર ચાતક ચકોરે મુખે ઉચારે. ૨૩
- કે પક્ષિ એક તર ટોચચિ ઉડિ બીજે,
ખેસી અને હૃદયમાં બલિ ભાત રોઝે;
મંજૂ મધૂપ કઈ નાદ મુખે કરેછે,
કે સોરિકા^૩ સુકવિ વાદ મુખે કરેછે. ૨૪
- ક્યારે કપોત જલ ખૂલ સુ બોલ બોલે,
ક્યારે કળા કરિ મયૂર તથાપિ ડોલે;
સૌ પક્ષિના મધુર શાદનુ ગાંન ઝાંમે,
શું અપ્સરાનુ વદુ ગાયન તેનિ સામે. ૨૫
- રે આ ! શુણ્યાન શ્રુતિ સુંદર નાદ જોણે,
૧ કમળથી ફેલાયલા? ૨ લીમડા? ૩ મેનાં.

ખોયો વૃથા જનમ જન્ત વિશેજ તેણે;
 રાતી પિંજી જમિન કે નજરે પડેછે,
 કે કાળિમાંયિ, અસલી ધન શાંપડેછે. ૨૬
 આધુજથી સરસ વાસણુ તો ઘડાય,
 કે કુંભે ગાગર તથા ખરણીજ થાય;
 ખાણો પડે નજર પરચરની અતીશે,
 કાળા સફેદ જડતા મન જોઈ હીંચે. ૨૭
 કે પહાણુ આરસ તણા અતિ નીકજે છે,
 તે દ્રવ્યવાન ગ્રહ કારણુ સંગ્રહેછે;
 આ ધુળમાં કુપ^૧ તડાગ^૨ તથા સરીતા,
 વાપી તણાં નિરમળાં જનવારિ પીતાં. ૨૮
 શિંધૂ રહ્યો રજ તણા શુભ આસરાથી,
 તો ક્ષાર જે લવણુ પ્રાપ્ત થયું ત્વરાથી;
 આ આગખોટ વળિ વહાણુ જ્યુવો વિચારી,
 છે નાવડાં નિરમળાં જન હીતકારી. ૨૯
 આ શિંધુમાં મથન કીધ જગત્પિતાયે,
 ને કાઢિયાં રતન ચૌદ ગ્રહી ત્વરાયે;
 કૌસ્તુભ લક્ષ્મિ ધનવંતરિ ચંદ્ર આદે,
 ૪૨૦૫ શુરા ધનુષ સંખ વિશેષ નાદે. ૩૦
 વાજી સુધા^૩ વિષ ધરાવત ઇંદ્ર કેરો,
 ને પારિજાતક શુવાસ દિયે ધણેરો;
 એ આદિ રતન વળિ કામદુધાશુ ધેનૂ,
 ધાર્યું બને મન વિશે શુભ કાર્ય જેનૂ. ૩૧
 એ સર્વ શોધન કર્યું જગહીત કાળે,
 છે ઉપકારે અવિનાશિ તણોજ આળે;
 મુકતાફળો વળિ પ્રવાળ ધણા જડેછે,

૧ કુવો. ૨ તળાવ. ૩ વાવ. ૪ અપસરા. ૫ એક
 જાતનો દારૂ. ૬ સુર્યનો ઘોડો. ૭ અમૃત.

આ રેતિના રણ અમતી નજરે પડેછે. ૩૨
 મેદાન પહાડ સરખું સઘળે જણાય,
 રેતી ઉડી પવનથી ઢગ ખૂમ થાય;
 આ સિંધુનાદ જુજુકારે મુખે ફરેછે,
 ને છોળ પા'ડ સમિ ઉછળિ આવિ રે'છે. ૩૩
 તે જેમ રામ દસ કુંધનુ યુદ્ધ દીસે,
 કે નાંદ ક્રીધ જુજુકાર, તહીં કપીસે;
 તે જોઇને મન મહીં બપ જ્યાં પ્રકાશે,
 પાંસે જતાં જનતણુ તન છેક ત્રાસે. ૩૪
 ડોલે વહાણુ વણિ રેવેત શઢો ઉડેછે,
 તે દરેથી દ્વજ ૧ શમાં નજરે પડેછે;
 કે જૈથી બહાણુ મહિ જાય જનો વિદેશે,
 ત્યાં માલ ખાલિ કરિ દામ ચુકાવિ લેશે. ૩૫
 ખીજો બરે સરસ માલ તથાપિ તેમાં,
 લાવી સ્વદેશ મહિ લાભ લિયેજ એમાં;
 કે બહાણુ પાણિપર ખૂબ ઉચાં તણાય,
 પૈમાન શું નભ વિષે ઉડતાં જણાય. ૩૬
 દેખાવ એવિ તકમાં દુરથી પ્રમાણ્યો,
 મેં ઇંદ્રપૂરિ સમ સાગર એહ જાણ્યો;
 છે મચ્છ કચ્છ મગરી સુસવાર એમાં,
 ને બેલ આર જળ માણસ છેજ તેમાં. ૩૭
 કે આગળોટ લઈ મીલ વિલાત જાય,
 રંગૂન ક્યાંડિ મદરાસ તથા પળાય;
 શોભા લલિત રજની કહુંછું સુખેથી,

૧ દ્વજ. ૨ કેટલાંક વહાણો ઘણાં દૂર હોયછે ત્યારે
 તે જ્યાં માલુંમ પડેછે. અને જથાખંધ વહાણોનાં પવન-
 થી ઉડતા ધોળા શઢો તે જાણે આકાશમાં પૈમાનો ઉડતાં
 હોયને ? એમ જણાયછે. (સંદેહાલંકાર)

- એની લિલા અધિક વર્ણુકું હું મુખેથી. ૩૮
 રેતી ઉડી પવનથી ઢગ ખૂબ થાય,
 તંબૂસમાં ફરે થકી નજરે જણાય;
 કે ઇંગલીશ જનયાં સુખ કાજ આવ્યા,
 ખાતા હવા સકળ તંબૂ તહીં ઝમાંબ્યા. ૩૯
 વાયુ થકી પલકમાં ઉડિ ત્યાંયિ જાય,
 ને ઠામ ઠામ વળતા ઢગ ક્યાં જણાય;
 તે જમ ભૂત ક્રિતિ પોતિકિ આચરે છે,
 દેખાવ એવિ તકમાં નજરે પડેછે. ૪૦
 વેલા શુશોભિત યુરે મરજદ કેરા,
 લીલા દિશે લળકતા ખિલિને ધણેરા;
 +શિંષુ ધુમ્બો ખલકનો લય આણવાને,
 ને છોજ પહાડ શમિ ફેંકિ કુખાડવાને. ૪૧
 તે જાણ્યું ઇશિ મનમાં દુનિયાં જશેરે,
 ને કલેસ આ સકળ લોક મહી થશેરે;
 (પછી) આ મૂકિ વેલ મરજદ દધી તિરે ત્યાં,
 દીધું ખસેડિ જળને ધસતું ક્ષિતીમાં. ૪૨
 જાત્રા બરાય દર શોભવતી અમંસે,
 ને સંકરાંત મહ ઉદય જ્યાં પ્રકાશે;
 લોકો તણાં સમુહ દેશ વિદેશિ આવે,
 સ્નાતોદકેયિ તન રનાન તહીં કરાવે. ૪૩
 કે ખેટ શાગર મહી અતિ દૂર દીસે,

+સમુદ્રે જ્યારે પ્રથવી પોતાનાં જળમાં લઈ લેવાને
 પ્રથવી તરફ બંધકરે છોજો આણી હુમલો કર્યો; ત્યારે
 ઇશ્વરે વિચાર્યું કે રખેને? પ્રથવી જળમય કરે; માટે ત્યાં
 આવી સમુદ્ર ફરતી મરજદ (આમન્યા) મૂકી તેથી દ-
 રીયાથી હાલ તેના બહાર આવતું નથી???

૧ મહોદયપર્વ???

તેમાં જવા જરૂર આપણું મન હીંસે;
કોકો સ્થળે ચમક ખહાણુ વિશેષ આવે,
ચોટે વહાણુ ઝટ ત્યાં નહિ કાંઈ કાવે. ૪૪

પામે તહાં દુખ બહુ જન વા'ણુ કેરાં,
બાગ્યે બસી કવચિત્ નાંવ છુટે બિચારાં;
કે ડુંગરો બરફનાં નજરે પડેછે,
રૂપાસમા ચળકતા દુરથી દિશેછે. ૪૫

તોફાન કો દિવસ સિંધુ આતી કરેછે,
તારે વહાણુવટિ સૌ ગભરૂં ભરેછે;
વાયુ તણા ચક્રે મંડળ થાય જ્યારે,
કે બહાણુ આઈ ચકરી કુબિ જાય તારે. ૪૬

આતે અથાગ જળ ઉછળતું ફરેછે,
ગેબિ અવાજ ભુભકાર મહીં કરેછે;
ફોટે પહાડ તતડાટ કરી તડાકો,
બફા ઉડે પિગળતા કરિને ભડાકો. ૪૭

આવી પડે ઝપટ નાવ મહીં કદાપી,
ચાંપે રસાતળ સુધી જન સૌ તથાપી;
કે મચ્છ બેહલ મગરિ કરિ મૂંખ ખોળું,
દોડી ગળે પલકમાં જતુ નાવ ખોળું. ૪૮

કો દીન મીન મરિને જળ છોળથી તે,
કોઠે ખિલાય વળતૂં વહિ જોરથી તે;
તેને ચિરે ઢિમરે સૌ મળિ લાભ જાણી,
તો સાંપડે સધન વા'ણુ થકી કમાણી. ૪૯

મધ્ય સ્થળે પરવરી શું વિચાર કર્તા,
દેખાય વ્યોમ મહિ વાદળ સુભ કર્તા;
પશ્ચીમ પુર્વ વળિ દક્ષિણ ઉત્તરે ત્યાં,
દીશા જણાય નહિ કાંઈ વિચારિ જોતાં. ૫૦

- હોકાતણા સમનથી સહુ ંહાણ ચાલે,
યંત્રો ન હોય કદિ તો ઝટ દાખિ ધાલે;
બોમિ જતાં શુભગ વાદળ સ્વેત ભાસે,
તેતો પહાડ સરખાં સધળે પ્રકાશે. ૫૧
- ૧કે રામ રાવણ તણાં યુધને વિશે આ,
આલ્યું સહુ દળ સમૂહ મળી અરે ત્યાં;
કે કાટિયો નગથુ આરસ પહાણનો આ,
(શું) તેના ઉડે શુભગ પથ્થર બોમમાં આ. ૫૨
- સાંજે સવારે મહિ આબ્રધરા તણાય,
પશ્ચીમ કે પુરવમાં જુજવાં જણાય;
લીલાં પિળાં કઈક બ્યામ સરે રાતાં,
રંગોધરે ખુબિવડે અતિ મદ્ય માતાં. ૫૩
- તે જેમ રાજ્ય ગ્રહમાં પડદો તણાય,
કે ચંદ્રવો ગગન વેજિત શું જણાય;
ઇંદૂ વળી શૂકલપક્ષ તણો પ્રકાસે,
તારે ઉજાસ જગમાં દસદીશ બાશે. ૫૪
- તારા તણા સમુહ તેજયિ શોભિ રે'છે,
(તે) જાણે સભા નૃપ કરી નિતિ આદરેછે;
કે ચંદ્ર પાસ વળિ કે દુર છેજ તારા,
દીવાનને સર શુભા સમ તેહ સારા. ૫૫
- કે કલકટરો જજડને રસિઁટ સખાં,
શું મનિજેટ અધિકારિ વિશેષ નખ્યાં;
સૌ સૌ તણી પદવિએ જઈને બિરાજ્યા,

● હોકાયંત્ર દરેક વહાણવટિઓ વહાણમાં રાખેછે, તેથી
દીધાઓ તુરત માણમ પડેછે ??? ૧ધોળાં તથા રંગ ઐર-
ગી વાંદળાંઓ, જથાબંધ જોરથી જતાં હોયછે; તે જાણે
રામ તથા રાવણના યુદ્ધમાં સૈન્ય એકડું મળી જતું હોય-
ને, એમ તર્ક ઉપજે છે ???

ત્યાં ન્યાય નીપુણ કૃર નવ જાય માંજ્યા. ૫૬

૧સાંજે કચેરિ મહિં સૌ તરતીય આવે,
પ્રાતે વિસર્જન કરી જીગતી ઝમાવે;
ઉજેડિયો મળશકે પ્રગટે તથાપી,

૧શું અર્જદાર ફરિયાદિનિ દાદ બ્યાપી. ૫૭

અંધારિ રાત મહિ બ્યોમ વિશે જણાતા,
તારા અથાગ ગણતાં નયિ એ ગણાતા;
આકાશમાં શકળ કે કિનખાત નાખ્યો,
મેં તેહને લલિત જોઈ હૃદે શું રાખ્યો. ૫૮

કે આ રચ્યો નવલ મંડપ વિશ્વકર્મા,
હીરા જડિત કહું કે ચળકે શું પદ્મા;
કે છત્ર પ્રથિવ પર સુંદર આ છવાયું,
શું જર્કરી ભરગચો પટકે વણાયું. ૫૯

નિત્યે ઉર્ગી ખલકમાં રવિ આથમેછે,
હતૂકમે તુરત વર્ષ બધાં વિતેછે;

આ જંજીરોપ નવખંડ મળી થયોછે,
તેતો ટકાવ રજથી કરીને રાખોછે. ૬૦

૩પ્રાણોત્પત્તીનિ શુભ ખાણ અપુર્ય એમાં,

૧ રાત્રે તમામ તારાઓ ચંદ્રમા ને વચ્ચમાં રાખી ઉ-
ગેછે, તેમાં કે મૂખી તારાઓ છેટે છેટે હોયછે; તે જાણે
રાજ કચેરીમાં પોત પોતાનાં હોદા ઉપર અધીકારીઓ
ખિરાજેલા હોય ને એવી રીતે દેખાવ આપેછે ??? ૨ એક
તારો મળસકાંમાં ઉગેછે, તે જાણે ચંદ્રમા આગળ ફરી-
યાદ આવ્યો હોય એવી રીતે તર્ક ઉપજે છે, પણ ચંદ્રમા
અસ્ત પામેછે અથવા છેટો જાયછે. એટલે સુર્યના ઉગ-
વાથી, તે અસ્ત ગુજાય સિવાય પાછો જાયછે.

૩ તમામ પ્રાણીની ઉત્પત્તિ થવાની ચાર ખાણોછે તેપણ
ધૂળમાંજ છે તેનાં નામ ઉપર આપ્યાંછે.

ઉદ્ભવીજ જારજ શું અંડત્ર્યેદ જોમાં;
 આ અષ્ટિમાં અગણ દેશ તથા શહેરો,
 મો'ટી નદી વણિ, અખાત અને નહેરો. ૬૧
 કૈકુંગરો કુરથિ આપ સમીપ ભાસે,
 તો ત્યાં જતાં જનતણુ તન છેક ત્રાસે;
 આડા પડી નમન શું પ્રેમુને કરેછે,
 કે જોડિ પાણુ નગર સૌ સ્તુતિ આદરેછે. ૬૨
 છે બ્યામરંગ કુર દ્રષ્ટિયિ આપ જોતાં,
 જાણે ચઢી નભ મહી ધન ગાજિઓ ત્યાં;
 ઉચી નિચી સકળ આકૃતિ પા'ડ કેરી,
 કિલ્લા સમી શુભગ કે બનિ દેવ ડેરી. ૬૩
 વર્ષાદ ત્યાં પ્રથમ વૃષ્ટિ જઈ કરેછે,
 સંભાળ અંત્યજનની પછિ આદરેછે;
 ત્યારે ઉગે સરથ ચાર તથાપિ તેમાં,
 વેલા વિશેષ દિસતા નગના વપૂમાં. ૬૪
 કે સાગ શીશમ તર શુભ સેગઠા જ્યાં,
 કાંટી કિ'રાય કમઘી કડિ વૃક્ષ છે ત્યાં;
 આતાડને તણછ બાવળ આ વાંળી છે,
 સેતૂર ને સરથ+ શૂભ સિતાફળી છે. ૬૫
 આંખા અખોડ અરેડેસ અતી અરીઠી,
 આતે અથાગ અરણી નજરે શું દીઠી;
 કે ઝર ખાખર અને ખરસાણિ કેરાં,
 ને આ ખજૂર ખજુરી તરછે ઘણેરાં. ૬૬
 કોપીપળા પિપરડી બળમાં ઉગ્યાંછે,
 શું શીફળી ફણસિ, ફોફળિ સૌ ઝૂમ્યાંછે;
 લીંબોઈ નિંબ વટસાદ તથા બિન્નેરી,
 આ તે અથાગ અહિ વહિ અને હિગોરી. ૬૭

+એ નામનું ગ્રાડ થાયછે ! ! ?

- મેદી મરેડી મિઠળી મન નેઈ હીંચે,
 કુંડોળિ કોયલી તથા ક'ળમો અતીચે;
 કોડી કસાય કરિયાળ કુવાર લાખૂ,
 જેડી જણાય જીજીવી, ઝુલતાં શું જાખૂ. ૬૮
 કે આડ ધૂમટ કરી સ્થિતિમાં રહ્યાંછે,
 'ને કે વિશેષ વધિ વ્યોમ લગી ગયાંછે;
 ખાડી નદી સરવળી, ભરપૂર ભાસે,
 ઠેરના જણાય જીજીવા કદિ કોય પાસે. ૬૯
 આ આડીમાં સુભગ પક્ષિ શું જોલ જોલ,
 શું વાજી લાઠતાણુ હું વડુ એનિ તોલ;
 ક્યાં ચાર ચાતક ચકોરે મુજે ઉચારે,
 કે આંખ વૃક્ષપર કોકિલ કિલકારે. ૭૦
 કે થેકળા કરી મયૂર, અનંત નાચે,
 (તે) જાણે સ્તુતી મુખવદી નગને શું જાચે;
 મંજૂ મધૂપ વળી ખંજન જોલ જોલ,
 તે નાદ મૌં વરસમો સુણિ નાગ ડોલે. ૭૧
 ક્યાં સારિકા શુક વિવાદ ઘણો ઝમાવે,
 જાણે ખિજ્યા પતિ કને સતિ જૈ મનાવે;
 ને ક્યાં કપોત ખુલ ખૂલ મુજે ઉચારે,
 કે સૂડલા નુરિ કખૂતરે શબ્દ મારે. ૭૨
 આ હોલી કાખર શું સોર કરે ખપૈયા,
 ને જોલતા ખુખિયિ પોયણ ને પપૈયા;
 સાંજે સવાર મહિ ગાયન ખૂમ આમે,
 તેને અતી સુણિ કરી જન સૂખ પામે. ૭૩
 કે ઇંદ્રની નિકટ ગાંધ્રવ ગાયછે આ,
 એવો વિતર્ક ઉપજે શુણિ નાદને આ;

૧ અતિશય કંટકવાળા જડાંમાંથી વાંસના ગોળાઓ
 નીકળીને એકદમ ઊંચા વધી જાયછે. ? ? ?

- કૈ ભોજલાં કુદિ અનેક તપ ચઢેછે,
ને કેટલાં રમતમાં ફિટિને પડેછે. ૭૪
- હમાં થઈ કંઈક નાચ રૂડો કરેછે,
બાણે મદારિ સમ પર્યત ખેત્રવેછે;
ક્યાં રિચ્છ રાયણ તણા ફળ ખાઈ ના'સે,
શું નાસતા જન સમાનજ એહ બાસે. ૭૫
- એસે સિપાઈ તર પેર ઘાણું કરીને,
જાતાં મનુષ્ય ઝડપે કરથી ધરીને;
હૈને બરાય દરમાં પછિ હાથ ચાટે,
ત્યારે મરે જન સુકાઈ હૃદે સુકાટે. ૭૬
- કૈ વાઘ કોકતર મહિ દર ખોદિ રે'છે,
ને મરત યૈ કંઈક તો ફરતા ફરેછે;
ગેબી અવાજ કરિ સિંહ ફરે અતીસે,
તે જમ મેઘ ગગડ્યા સમ એહ દીસે. ૭૭
- કૈ કોતરો મહિયિ ધૂવડ ધૂધવેછે,
ક્યાં નાગ સાપ રહિ રાંફિયિ કૂંકૂવે છે;
આતેચ *શાખક સિયાણુ વિશેષ જોયાં,
હોલા નિહાર હિંડતી અજખેલડીયાં. ૭૮
- છે રોઝ સાબર તથા સમરી ચિયાજો,
ને સાહુડી સરસ સારસ એહ બાજો;
હાથી અને જિરફ^૧ ઝંટ તણો અટાજો,
નાગૂર બાજ કરિયાળ વર પટાજો. ૭૯
- લીલો કલહાર ખિલિને અતિસે લચેલો,
ચા'રો લિલોછમ થઈ સઘજે મચેલો;
ગોવાળિયા મહિસિ ગૌ વૃષભો ચરાવે,
ને વાંસળી મધુર કૈ મુખથી બજાવે. ૮૦

* સશલાંખો, ૧ જિરોફ.

૧ કે વાંસ જળ મશ્તિ સુંદર નાદ જોલે,
શું છે સતાર વણિ તાઉસ એનિ તોલે;
કે જાડ તો પવનથી નમિને પડેછે,
કે સૌ મળી સમિરને પ્રણિપત કરેછે. ૮૧

આ પહાડ ટોચ થકિ ધુન્ન સદા ઉડેછે,
તે આગગાડિ સમ આ નજરે પડેછે;
છે વાંકિ ચૂકિ સહુ આકતિ બેસુમાર,
આ પહાડ ઝરણુ દર્શિત છે અપાર. ૮૨

છે બદ્ધિકાશ્રમ હિમાલય ચૈલ માંહે,
ને પાંડવો ગણિ ગયા પ્રમુતાયિ જ્યાંહે;
જેને શિરે અચળ ગંગ વિરાજતી છે,
આ ગીરિરાજ ગાણુ કે ગિરિજાપતી છે. ૮૩

કેલાશ કે રમણ દીપક આ પ્રકાશ્યો,
શું ઇંદ્ર પ્રસ્થ શમ શોભિત એહ ભાષ્યો;
દેવાલયો સિખરપે દિપતાં શું રંગી,
ગોકર્ણુ ને ગગન દર્પિત સમ શિંગી. ૮૪

૨ આરાસુરી જગતની જનિતા વિરાજે,
મા'લક્ષ્મિ પ્રાંડવ ગુફા નગ શીર ગાજે;
છે જાત જાત તણિ ઔષધિ બે સુમાર,
તે જોઈ નેટ્યું મનમાં પ્રગટે શું પ્યાર. ૭૫

કે પહાડ છેક વધિ આભ લગી ગયાછે,
નીચા મિથતી કપ્પૂજ કૈક કરી રહ્યાછે;
*મેરૂ વિંધ્યાચળ તણી સરખાઈ જામી,

૧ કેટલીક વાંસની જળોમાં ચોમારથી પવન ભરાયછે ત્યારે
તેમાંથી નાનાવિધ પ્રકારનાં સુંદર રાગ રાગણીઓ નીકળેછે,
તે જાણે સતાર કે તાઉચ વાગવું હોય એમ જણાયછે ???

૨ અંબાજી, * એક વખત મેરૂ પર્વત અને વિંધ્યાચળ,
એ બેને ઊંચા વધવાની સરખાઈ થઈ હતી, તેમાં વિં-

આડો પડ્યો ત્રણિ અગસ્થિ આપ પામી. ૮૬

કેયે તરે સુખડ ચંદનનાં જણાય,

સૂગંધ સુંદર દશે દિશમાં સુહાય;

શોભા વસંત-રૂપમાં દિપતી અપાર,

ફલ્યાં સુગંધમય ઝાડ અઢાર ભાર. ૮૭

કે વૃક્ષ મોર થકિ આ લચિને પડ્યાંછે,

ને કેટલાં નવિત પલ્લવથી ભર્યાંછે;

આ કેસુડી ફુલિ શું ફાગણ રંગ કાળે,

ક્યાં ધાવરી શું શુભ ગલાલ તથા વિરાળે. ૮૮

*કે પીતવર્ણ વણિ શ્યામ સફેદ દીસે,

દીડાં યુલાખિ ફુલ આ નજરે અતિમે;

ટેટા તરવટ તણા શુક ખાયછે ક્યાં,

ખોલે મિડાં વચન સૌ મણિ એકડાં ત્યાં. ૮૯

કે આગિયા ચમકતા તરપાનપે આ,

શું દીપ માળ સગગી વિષુ મંદીરે આ;

કે ગાંધ્રવો દિપક રાગ શું આદરે છે,

તેથી દિવા સકળકે તરપે બળેછે. ૯૦

કે આ દિવાળિ પ્રગટી નગમાં મઝાંની,

ત્યાં દીપ શૌ ઝળકતા સમયે છઝાની; ૧

ધ્યામળ પર્વત વધીને છેક સુર્યમંડળ સૂધી ગયો, એથા

મૂર્યને પણ ઘણું દુઃખ થયું, એવામાં ત્યાં અગસ્ત્યત્રણી

આવ્યા ત્યારે વિધ્યામળ પર્વતે આડા પડી ત્રણીને નમન

કર્યું તે વખતે અગસ્ત્ય બોલ્યા કે હું આવું ત્યાં સૂધી એ-

મન એમજ રહેજે એમ કહી કુંભજ આલતા થયા, તે

ફરીથી આવ્યાજ નહીં તેથી પર્વત આડો પડેલોછે ???

* કેટલાંક પુષ્પો કાળાં અને ધોળાં એવાં રંગબેરંગી

હોયછે ??? ૧ ઊંચાં અને ધુમટદાર વૃક્ષોનાં પાંદડાંઓ

ઉપર રાત્રિને વિશે આગીઆઓ ચમકેછે, તે જાણે

- શોભા વિશેષ નરજી નગ કેરિ જ્યારે,
આનંદ આ દિલ વિષે પ્રગટ્યો વધારે. ૯૧
- મોઠી ગુફા નગ વિષે અતિ ઉર્ધ્વ ઠામે,
અંધારઘોર તહિ કોય જવા ન પામે;
તે દેખતાં દુર થકી ભય જ્યાં પ્રકાશે,
રવિકાળ રાક્ષસિ સમી ઝટ ફાડિ આશે. ૯૨
- કે કો હશે ઘણું કરી મુનીરાય એમાં,
દેવાપિને મરતરાય હશે શું તેમાં;
તે પામવા નરહરી તપ આદરેછે,
(ત્રી) રાતે ધુણી શળગતી નજરે પડેછે. ૯૩
- જ્યારે થશે સતતણો યુગ ઉર્ધ્વમાં રે,
૩૬૨ મરત અવધી તાણુ રાજ્ય ત્યારે;
કોકો રથજે સુમગ તાડ તથા ખજૂરી,
૪૨૭ ટોપલો શિર લઈ ઉભિછે મજૂરી. ૯૪
- વંદાતણાં વન દિશે નજરે અથાગ,
તેમાં ફણા કરિ રહ્યો શુભશેષ નાગ;
આ તે તળાવ મહિ પંકજ શું ખિલ્યાંછે,

દીવાળીની અંદર છંદ્રમાં દીવાઓ મૂક્યા હોય તેમ જણાય છે ???

૨ પ્હોળાં મોઠાની ગુફા વિકાળ રાક્ષસી જેવી માલુમ પડેછે તે જાણે રખેને ફાડી આશે, એવો ભય ઉપજેછે ???

૩ રામચંદ્રના વંશમાંનો મરત રાજા હિમાલયમાં કળાપ, ગ્રામછે ત્યાં તપ કરેછે, તે હવે પછી સતયુગમાં અયોધ્યાનું રાજ્ય કરશે, એવું રામાયણમાં લખ્યુંછે ???

૪ નાની મોટી ખજૂરીઓ કોકોરથજે નજરે પડેછે, તે જાણે કોઈ પણ મજૂરી (કામ કરવાવાળી) માંથે ટોપલો લઈ ઉભી હોય, તેમ તેનાં યોગરદમ વિખરાયનાં જડીયાંનો ગુચ્છો દેખાયછે ???

ત્યાં હંસ મોર વણિ દાકર 'ને વિ'લાંછે. ૯૫
 ગુંજર કંજપર આ ભમરો કરેછે,
 લેવા મુગંધ કુલનો ફરતા ફરેછે;
 પક્ષી સમૂહ મણિ વારિ પિવા પધારે,
 ખેસી શું વૃક્ષપર રાગ મધૂર મારે. ૯૬
 ક્યાંથી પશુ મળપતાં પળમાં મળીને,
 અંબૂપિને તરત જાય પછી ટળીને;
 આ પહાડના વનમહીં જવ આગ લાગે,
 ત્યાં આમ તેમ પશુ પક્ષીની ટોળિ ભાગે. ૯૭
 ચો'મેર ધુમ્ર ધુમિ બોમ વિશે પળાય,
 શું આગ આ ઉછળતી સધળે જણાય;
 ક્યાં સાગ શીસમતણા તરચો બળેછે,
 ને કેટલાં દવ વિશે ઢળિને પડેછે. ૯૮
 રે આકશાય બરબાવળ પર્જળીને,
 તેમાંથી જાય બહુધા અહિં નીકળીને
 ક્યાં વાંસ જળ સંગી તતડાટ થાય,
 તેના અવાજ કુટિ તોપ સમા જણાય. ૯૯
 જાણે અજિર્ણ અગ્ની ઉદરે શું બાપ્યું,
 તે બાળવા વિજય *ખાંડવવન આપ્યું;
 કે હોળિકા પ્રગટિ ફાગણ સૂદ કેરી,

૧ સર્પ * એક વાર અગ્નિને અજિર્ણનો બાધી થયો
 હતો, તારે અગ્નિએ ખાત્તાણને વેશે, કૃષ્ણ આગળ યા-
 ચના કરીકે. માહારાજ સ્વેતકેત રાજ્યે (૨૪) દીવશ અ-
 હોરાત્રી યત્ત કર્યાંછે, તેથી મને અજિર્ણનો બાધી થયોછે,
 હવે મને ઇંદ્રનું ખાંડવવન જો ભક્ષ કરાવો તો મારો રોગ
 જાય, પછી કૃષ્ણ અર્જુનને આજ્ઞા કરી, તેણે ઇંદ્ર નેડે
 ધુક્ક કરી અગ્નિને ખાંડવવન ભક્ષ કરાવ્યું તેતો ન હોય ?
 એવો સંદેહ ઉપજે છે. વિજય એટલે અર્જુન.

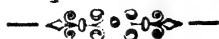
- વિકાળ સૈલ વપુર્મ બળતી ધણેરી. ૧૦૦
 કે પક્ષિઓ બળિ જતાં અતિ બૂમ પાડે,
 ત્યાં તેહને દવ મહીં પડિ કોણ કાઢે;
 જ્વાળા હડે ગગનમાં વળિ ગેળિ ગોટા,
 હુભાં બળી તર ફૂટે જ્યમ દાર ટોટા. ૧૦૧
 ચોમર આગ સળગે વળિ વાયુ તેવો,
 ને કાળજીં સમ બળે ક્યહિ મિષ્ટ મેવો;
 ગાધાટ થૈ ગગનમાં નહિ કાંઈ સૂજે,
 તે જોઈને પશુ સમૂહ તથાપિ ધૂજે. ૧૦૨
 આ આગના બચથિ પક્ષિ અતિ હડેછે,
 (કેટલાંકતો) બમે જતાં ઝડપમાં તુટિને પડેછે;
 ક્યાં વૃક્ષ સૂઅડતણાં બળમાં બળેછે,
 તેનો સુગંધ વનમાં બહુ પીમળેછે. ૧૦૩
 કે કોતરો મહિથિ વાધ બળી બરાડે,
 મિંહો અને ગજ ક્યહી અતી બૂમ પાડે;
 કોકો રથજે નરમ થૈ વળિ જ્યાં પ્રકાસે,
 ત્યાં લંકપૂર સળગ્યા સમ એહ બાસે. ૧૦૪
 આતે ત્રિપૂર તણુ લોચન ત્રીશું ખોલ્યું,
 તેથી પ્રદિશ બની આગથિ વન ડોલ્યું;
 જ્વાળામુખી ગગન ચુંબીત શું કરેછે,
 એવો વિતર્ક મનમાં અતિ ઉતરે છે. ૧૦૫
 અગ્નિવાસ્ત્ર રામતણુ શું રણમાં છુટ્યુંછે,
 આ વૃક્ષરૂપ રિપુને હણવા રહ્યુંછે;
 કે સૈલશીર મહિ, રોમ વધ્યાં અતીથે,
 માટે ક્યું વપન આગ થકીજ તીથે. + ૧૦૬
 બેચારમાં, સલગીરૈ દવ હોલવાય,
 + પર્વને, કેમકે તપસ્વી કરવા માટે પર્વત ઉપરના અર-
 બ્યમાંજ બેસેછે ???

કે કેટલાં તરૂં પછી થકિ પોલવાય;
 આ પહાડ શો બની રહ્યો રજથી કરીને,
 નર્મ્યા વિશેષ નગરો નયણે ભરીને. ૧૦૭
 મદ્રાસને કલકત્તા જ્યપૂર જોયું,
 કાશી પુના ભર્ય જોઈ શું મનમોયું;
 ખુંખારી તો શું ભગ ઇંદ્રપુરી પ્રકાશી,
 લક્ષ્મી તથા સુખ ધણુ સમ સ્વર્ગવાશી. ૧૦૮
 આ રાજનગ્ર વડપૂર તથા અયોધ્યા,
 ઇંદ્રલાંડનાં મુરત આદિ વિશેષ શોધ્યાં;
 આ ધૂળથી સકળ બંધાઈને રહ્યાંછે,
 સંક્ષેપ માત્ર સહુ આ નગરો કહ્યાંછે. ૧૦૯
 આસીત કાળ પ્રગટ્યો હિમ સૈલ હેઠે,
 શું થંડિકારણુ જનો કપડાં લપેટે,
 ભૂમી વિના વડુ કપાસ કહીંચિ થાતે,
 ને રૂ નહોત કદિતો પટ ક્યાં વણાતે. ૧૧૦
 રૂડો પ્રતાપ રજનો જન હીતકારી,
 ઉત્પતિ સૌજનતણી થઈ એથી બારી;
 એમાંચિ અજ ધન આપણુ શૌ કમાંશું,
 આવી બનેચિ ઝટ એહ મહી સમાશું ૧૧૧
 એનો કદી સકળ અણિ ન પાર પામી,
 તો કેમ તુચ્છ રજ યે સધળે વિરામી;
 એ શક્તિ ઇશ્વરતણી બનિને રહીછે,
 શું એહને નજિવિ કે મુરખે કહીછે. ૧૧૨
 હે વિધનાય જગના કરે તમેતો,
 ને પ્રાણિ પામ્મર છિયે જન સૌ હમ તો;

૧ અમદાવાદ. *વડોદરા. ૩ ઇંદ્રલાંડ અને સ્કાટલાંડ
 વિગેરે દેશના શહેરી નું વર્ણન થતે પરંતુ સંક્ષિપ્ત દેશજ
 સ્થાપનામાં આવ્યોછે. ???

(૩૫)

મે બુદ્ધિહીન શિશુએ કવિતા કરીછે,
ને દેશિ બંધુ તણિ શેવ વિષે ધરીછે. ૧૧૩

દોહરા.

શ્રીપતિને ચરણે નમી, કૌંધું જે કર જોડ;
કવન રંક મુજ વાંચિને, કોય ન દેશો જોડ. ૧૧૪
રમ્યો વિશય મે તર્કયિ, મોહ નગર શુભ ઠામ;
સહુ કવિને વિનતી કરી, કેછે ઇચ્છારામ. ૧૧૫

(હાથી તે દરબારે)

ચોપાયાછંદ.

ઇંગ્રેજોનો પુશાક પે'રા, બપકો કાઢે બારે,
હિંદુસ્તાનીને નવ શોમે, હાથી તે દરબારે;
ન્યાત જમાડી કીરતી કરવા, ગરીબ જન મન ધારે,
દેવાળાં કાઢે પૂઠથી, હાથી તે દરબારે ૧
કોડી એક ન પાસ મળે પણ, લાંબી બાથો મારે,
ચગદૈને ચૂરો થૈ જાયે, હાથી તે દરબારે,
ચાલ હંસની કાગ ચાલતાં, કૂલ્યો મનમાં જ્યારે,
મૂળ ચાલ મૂકીને ઠણક્યો, હાથી તે દરબારે. ૨
થોડો વિદ્યાભ્યાસ કરીને, કોવિદ બનવા ધારે,
સભા મહીં ડાચકિયાં મારે, હાથી તે દરબારે;
અલ્પ શક્તિ જે હોય નીજની, ક્યાં વેપાર પસારે,
ચોરો ચોજ સહુ લૈ નાહા, હાથી તે દરબારે. ૩
ધર્મ ધરિંધર કેરે દ્વારે, પુત્રી તે ધરબારે,
કિર્તી ફેલે કદરદાનની, હાથી તે દરબારે;
નીચ જાચનો વેશ ધરીને, ખાલી બપકા કાઢે,
તુચ્છ વેણને રહી મલિનતા, હાથી તે દરબારે. ૪

(૩૬)

ધૂતારા વિશે.

કવિત મનહર.

અરે ઝો ધૂતારા છુરા વેશ રચી ઢોંગ કરે,
આર્ય દેશ મો'રો ધૂતી ખાયછે તમામ તું;
વેશ ખેશ નવ નવા કહેછે તું દીન દીન,
ભિન્ન ભિન્ન વિચારોથી, પ્રત્નને બમાવે તું.
અંગે વીભૂતી લગાવી, લહે લોકને ડગાવી,
દ્રવ્યમાં તું જાય ફાવી, ભોળાં ભરમાવિને;
કૂરને કપટ વેણ ચિતનો અપટ ચેણ,
કૂરવે અપટ નેણ રેણ ફૂલાછ લેવાને.

૧

કેકતા તું કર જીવે કેકતા ચરણ જૂવે,
વાહ! તારા નશીયમાં દ્રવ્ય તો ઘણુય છે;
કેકને કહેછે તારા નશીયમાં દારા ત્રેણ,
ધાન્ય તો અકળ તારા ભાગ્યમાં ભર્યુંજ છે.
હાથેજીનાં અંગમાં* ચિત સૂખપાળ તણ્ય,
ખતાવે બમાવી ભોળાં આર્ય ધૂતી ખાયછે;
સૂખપાલે ખેશયે તું હોદો મુખ્યે મજાવિને,
અરે તારા દેવમાં આ મુખ્ય તો ગણાય છે.

૨

લેલાટમાં ત્રણ રેખા એતો ભાગ્યશાળી લેખાં,
વિવેકનો સિંધુ કે તું પુન્યવાન જાણજે;
પાંચ શિશુ લખ્યાછે ઝો બાઈ તારા લેખ માંય,
બાળકી જે તણ બાળ ખસસ પ્રમાણજે
એવું કહી ભરમાવે ભોળા મારા આર્ય બાઈ,
એમાં તે મોટી નવાઈ માની દ્રવ્ય આપેછે;
અરે મારા મિત્ર શુણો ઢોંગીએતો ઢોંગ કરે,
અર્થ એમાં નવ સરે દ્રવ્ય લેવા તાકેછે.

૩

ફલદ્દમી, *હાથેજીમાં લીટી જેવી રેખાઓ હોયછે તે !!!

માટે આર્ય બાઈ તમે ચિત્તમાં વિચાર કરો,
 ભોળાને ભમાવીએ તો ધતી દ્રવ્ય લે ગયો;
 ગાંઠે ગર્થ બાંધી કરી ખોટી વાત સાંધી કરી,
 ભમ્યાં ભોળા બાઈ ત્યારે દેશ ખાલો થે ગયો,
 આવે એવા ધતવા કે ભાવ તે બજાવે ન્યારે,
 કેકને ભમાવે ત્યારે ગામ ખા'ર કા'ડવો;
 એવા જન ત્યારે જશે નેથી આર્ય સુધરશે,
 ત્યારે ગૂંજરાત દેશ પૈશાવાળો ધારવો.

૪

હાલ સમાંધીના ઢોંગ વિશે.

પુનઃકવિત.

અરે એા ? હરામી કામી વૃત્તિ તે વિરામી તારિ,
 ખેડો થેને ધ્યાની હાની કરશે શરીરની;
 ફરેછે તું ગામ ગામ રહેછે તું ઠામ ઠામ,
 મૂશાફરી માંડી કામ, મફાના ફકીરની.
 ઉતરે ન્યાં ધર્મશાળા કરવાને કૃપ કાળાં,
 ધામ લીધી થાપીને તું સ્વચ્છતા બતાવેછે;
 પ્રભાતમાં ઉડીને તું જાય સરીતાને તીર,
 શૂરવિર સરખોરે ઝટ નહાઈ આવેછે.

૫

પંચકેશ તારા જાણે વન બાહુ X ના પ્રમાણે,
 સૂખડ ધૂશીને બાળે ચોપડે તમાંમ તું;
 અંગે ચોળા રાખ તુંતો બની જાય મોટો ખાખિ,
 ભાંખી હામ દ્રવ્ય કેરી લોકને બતાવે તું.
 પછી એક એરડામાં, કાઝકછીનેજ બેશે,
 મૃતતણા દીપક બે શુદ્ધ તો ચેતાવેછે;
 પછી પદ્માશતવાળી દ્રષ્ટી તું બતાવે કાળી,
 મૃતી ડૂબ્યા ધાલી સ્વાશ નાસિકે ચલાવેછે.

૬

X પંચકેશ રીચ્છની માફક રાખીને ઢોંગ બતાવેછે ???

છીંકારા પછીથી નાખે આંખે જરી જરી જુવે,
 આંખું કે કો નથી આંખું શંઃ આંખ ફેરવે;
 શરીરના અવ્યયના સાંધા કરી નાંખે ઢીલા,
 સ્થંભ થઈ ખેશે જાણે હાલે નહીં લેથ તે.
 લોક કેરા થોક મળી મહંત જીવાને જાય,
 દૂર થકી લાગે પાય જુવે ધારી ધારીને;
 ગૂંચળના શિખ્ય ખે ઉભાછે દ્વાર આસપાસ,
 પાંજરી પ્રસાદ આપે પત્ર ભરી ભરીને. ૭
 લોકો લેને ખૂશી થાય આનો આનો નાખી જાય,
 ખીજને કેવાને જાય સમાધીની વાત જે;
 બાકીના જીવાને જાય હેંશ તો મનસ્વિ થાય,
 મહંતને લાગે પાય આનો સુકી જાય તે.
 એવું એવું ચાલે રોજ ઘેરે ઘેર ચાલે ભોજન
 ખાઈ ખાઈ બને રોજ જેવા અલમસ્ત તે;
 સદને સદન થકી રૂપેઆ બજેજ આપે,
 પગે લાગી વદા કરે ઢોંગીને સમસ્ત તે. ૮
 અરે! મારા આર્થ બાઈ એ જીજ્ઞે બધી ઠગાઈ,
 દ્રવ્ય તો ગયો કમાઈ ખાઈ જેમ લાડવો;
 ખાલી એતો ઢોંગ કરી બરમાંવી ભોજવીને,
 રમત બતાવી જાણે બાળકનો માંડવો X
 ખરેખરી વાત કહું શુણુજી સાહેબ તમે,
 પદ્માથન વાળે તે પર્લાળો એક મૂકવો;
 સમાધી જે ખરી હથે દા'જે નહીં જરા તેહ,
 ખોટી હોય બજે ત્વચા તેથી કરે કૂકવો. ૯

† ભાજન X બાળકો ધૂળમાં નાંતાં નાંતાં દાતણ તથા
 ઢોંગલાનો માંડવો કરેછે પણ તે કાંઈ કામ આવતો નથી
 મિથ્યા છે ???

મનની શક્તી કેટલી છે.

પુનઃકવિત.

અરે મન ધન્ય તારી ગતી હું વિચારિ ભારી,
 યાયછે વિતર્ક મને ઘડી ઘડી વારમાં;
 ઘડીમાં ઉડે અકાશ પળમાં આવેછે પાસ,
 શશિ નક્ષત્રની નોંઘ શોભા ક્ષણ વારમાં.
 ઘડીમાં પ્રવેશ પણ પાતાળે તું કરી આવે,
 ક્ષિતીના મંડાણ તણી ખખર તું લાવેછે;
 દધી સરિતાને તીરં હવા આ જાય ઝટ,
 ખોટ ળહાણ દીવા ડાંડી શોભા નોંઘ આવેછે. ૧૦
 ઘડીમાં દધીની નીચે પેસવા જરૂર જાય,
 મચ્છ કચ્છ મગરીને પેખી ઝટ આવેછે;
 મુકતાફળ શીપ અને પ્રવાળના નગ *જોય,
 પળમાં પેખી પાછ લંક તું બતાવેછે.
 દશે દીશામાં પ્રવેશ તોયે મગ્ન થઈ ન બેશે,
 દશ દીધપાળ પંડે ઝટ ખોળી કઢેછે;
 ઘડીમાં તું દેશ જાય ઘડીમાં પ્રદેશ જાય,
 સારી સારી ઓજા નોંઘ મોહ તું પમાડે છે. ૧૧
 કોઈ વાર સ્વાદ ખટરશ તણો આવે તુંજ,
 કોઈ વાર ફીકું પડી સ્થીર બેશી રહેછે;
 કોઈ વાર સ્વરગમાં પ્રવેશ કરેછે પંડે,
 મણી મય સદનની શોભા આવી કહેછે.
 શૈલતણી શોભા જોવા હાંસ થકી પોતે જાય,
 તરતણા થોક ઝોકે ઝુકી ઝુકી જાય છે;
 સ્ફાટીક સીલ નિહાળી તરંગો કુલેલ ભાળી,
 જાણેછે સદા દીવાળી રાજી રાજી યાય છે. ૧૨
 અન્યાયનો ન્યાય કરે, રાજધાની પોતે ધરે,

* પર્વત.

તપસ્વિના તપ તું જરૂરથી ભંજવેછે;
 બળને શકળ કળ મોડું તારું છે પ્રબળ,
 વાયુ થકી વીશ ગણી ફરજ બળવેછે.
 સારો સારાં ભોજન કરાવે પંડે ખ્યાર કરી,
 ભાવ થકી ભોગવીને મનુષ્ય બમાવે છે;
 સારાસાર વીચારને આચાર કરાવેછે તું,
 ધડીમાં વીરોધ પંડે પળમાં ઘડાવેછે. ૧૩
 બુદ્ધિ ખૂરી આપિ કૈને મોરી તો કરાવેછે તું,
 પછી પકડાવે પંડે પોલીશની પાંચ તું;
 હાથકડી તું ધસાવે ધડીમાં છોડાવે તુંજ,
 ખૂજ ન ગણે મનુષ્ય તણી વળી ખાસ તું.
 ધડીમાં છોડાવી દેજે ચિત્ત તો પ્રશ્ન કરી,
 ધરી હામ યોગણીને વિવેક વિચારે છે;
 ધડીમાં ઉઠાવે તાન ધડીમાં પાડેછે માન,
 આઈ ખૂમ મસ્ત રહે ગતી તારી ભારેછે. ૧૪
 રાયને બનાવે રંક, રંકને બનાવે રાય,
 મોટી તારા કલ્પ તણી ખુબીઓ મુદ્દામ છે;
 પડતીને ચડતીજ દશા આણી નાંખેછે તું,
 તારી મોહજાળ તણી કૃતીનું એ કામ છે.
 ધડીમાં તું દેવ દેરાં તોડવાની મતી કરે,
 ધડીમાંહે ધમારત મ્હોટી તો ઉઠાવેછે;
 Xમદન જાત્રન કરે ધડીમાં તું નિશાં કરે,
 પંડે ગાંજે ભાંગ પાઈ ગાંડા તું બનાવેછે. ૧૫
 ત્હારી સારી ગતી થકી બની રૂડી આગચાડી,
 ખાડી નદી બાંધી* પાડી સડક રથાળજે;
 બળદ કે ઘોડા હાથી અપ તેનો એમાં નથી,

X કામદેવ. * મોટી નદી અને નાની ખાડીઓ ઉપર
 મોટા નાનાં પૂલો બાંધેલા હોય છે ! ? ?

મુઃખે શું શકું હું કથી બિન્ન બિન્ન કળજે.
કોયલાની કાઠી ખાણ તૂળને ખતાવિ કોણે,
મોટી તારા કૃત્યતણી ખૂખીઓ મુદ્દામ છે;
વિશેષ વિચાર કરે પણ નવ જડે પાર,
ઘટઘટ આપકે તું ચતૂર સુખણુછે. ૧૬

કાપડ વણાટ કામ જૂવો જનતાણુ ધામ,
બિન્ન બિન્ન વિચારોથી રચ્યું શૂભકારમાં;
ખૂખી તારી ખલકમાં, તારથી ઉત્તમ ખની,
તરત જવાખ જાય વેગથકી તારમાં.
છોડ્યો શું પવન વેગી કે તીખો તૂરંગ લહું,
કોથ તો હજાર તણી ખેડાં વાત થાયછે;
નાનાં વિધપ્રકારનાં તોરંગ ઉઠાવેછે તું,
પ્રજાને માટે લંબાણુ શોધવાને જાયછે. ૧૭

મિત્રને પવિત્ર જાણી સ્નેહ તું અંધાવે તાણી,
ઘડીમાં બીરોધ પડે પળમાં પડાવે છે;
તારી સારી ગતીમાં કો નથી જાણુનાર આજ,
તજ કૃત્યતણી મોહ જાળમાં બમાવે છે.
પોણીપર આજ આગખોટ ચાલે એશું નાનું કામ,
લખખોમણુ બાર ખેંચી દેશાવર જાયછે;
અરે મન ધન તારી ગતી હું વિચારી બારી,
તર્કને વિતર્ક મને ઘડી ઘડી થાયછે. ૧૮

કનક કંઠાઈ શીશું જસત ત્રાપું પિત્તજ,
લોઠાં આદે ધાતૂ તણી શોધ તે કઢાવીછે;
નાલમણી પોખરાજ કોરતૂબ હીરાની હાર,
રૂકાટીકાદે મણી શોધી કીંમત ચઢાવી છે.
સ્વપ્નવસ્થા મહિ નાખી બમાવે તું દેશદેશ,
મરણુ જરણુ પણ તેહમાં ખતાવે છે;
વળી ધનમાલ જાણે મેળવાવે બરપૂર,

તરત જગાડી ભોળાં જનને ભમાવે છે. ૧૯
 ગોળ ખાંડ શાકરને શાક પાક કેરી રીત,
 શોધીછે સંતોષકાર પર ઉપકારી તે;
 સૌજ કેરાં અરણ્યમાં ઝાપધી ભરી અપાર,
 શોધી લાવી વૈદ્યને મેલી ગૂણકારી તે.
 છમી તણું છાપખાનું કાઢ્યું એ શું નાનું કામ,
 આખેહુખ પાડી છમી પળમાં બતાવેછે;
 લાલ કાળા પીળા કાચ અનેક તરેથી કરી,
 પેદા કરી પ્રજા કાળે લંબાણથી લાવેછે. ૨૦

—❦❦❦❦❦—

દારાકંદ શૂબોધ ણટલે કજોડાની સ્ત્રીયે
 કરેલું આક્રંદ, તેનાં ઉપર સૂબોધ.

વસંતતિલકા છંદ.

ગણપતિ સ્તૂતિ.

લંબોદરા ગણપતી પદવંકુ તારા,
 સિંદૂર લેપન ક્યું સિધ બુદ્ધિ દારા;
 વંદૂ તને બહુ બહુ શિશ નામિને રે,
 ઉંદીર વાહન વળી નમુ ધામિને રે. ૧

—❦❦❦❦❦—

પર્મેશ્વર પ્રત્યે કજોડાની સ્ત્રી કહેછે.

શાર્દૂલવિકીડિતવૃત.

રેરે ! આ મુજ ઈશ વીધ દધને લેધાત આ અંગની,
 નાનો છે પતિ રે મહૂ સુખ ગયું ચાલી નિશા રંગની;
 પૂર્વે શું કરિયા ધણા અધઃ વિભૂઆ વિધનાં રે ધણી,
 શામાટે કરિયું કળેડ મુજનૂ દીવો અને ક્યાં મણી. ૧
 રોમાંચી થયરે ધણા વિરહથી જ્વાળા ધણી કામની,

× પાપ !!!

નેત્રોમાં જળધાર નિત્ય ધેહે છે ભૂલી ભૂમું ભામની;
આકાશે ધનધાર મેઘ ચઢીને ધારા કરે જે ઘડી,
તેવી છે મુજને શરીર મહી આ કામાગ્નિની રે? ઝડી. ૨

પરમેશ્વરનો જવાબ.

દોહરા.

તરણિ તા'રે તન તપે, પિડે વિરહ દુખ કાય;
પ્રાશ્વી તા'રે પુરવતું, મુજથી માફ ન થાય. ૧
પુર્વે પતિ રંઝડિયો, કર્યો ન કે એક ધર્મ;
વિવાહ કો બંજવિયો, નડીયું તુજને કર્મ. ૨

વિધાત્રી પ્રત્યે સ્ત્રી કહેછે.

કવિત મનહરછંદ.

અરેરે ? વિધાત્રી માત કરીયું શું કામ તેતો,
એવા કેવા લેખ લખ્યા અતિ અકળાઉધું;
રૂપ માંરે અતી બન્યું રતીથી રશાળ ઘણું,
(પણ) વિરહની જવાણા ચકી ઉભી બળી નંઉધું.
જાણે કેશ કાળી નાગ ગુંથ્યા છે ધાલિને કૂલ,
ધૂળ પડી ઉપર તે ગુંથેલા નકામ છે;
કુચ પીન શમ મૂળ તજ કહું માત સુણ,
પેણ નથી પતી મૂળ યો યોગ્ય દૂખ લાગેછે. ૧
આંખ મૂળ મૃગશમ ફરતી યોગમ ફરે,
અધરનો રથ અરે ? ઉડી ઉડી જાયછે;
અંતર બળીને રહું દૂખ કોની આગે કહું,
રડી રડી આંખમાંનું, કાજળ ધોવાય છે.
ચંદડી ચટક રંગ અંગ શોભા નંગ શમ,
જેમ મણીહીણો નાગ એવું દૂખ યાયછે;
ધરેણા હું ધાલું ઘણું શોભીતાં જે અંગતણાં,

પણ નહીં જોડું કીધૂ તજને ધીકાર છે, ૨
 પગ કેરી પા'ની લાલ કોની સાથે કંઈ ખ્યાલ,
 ક્રમ સંભાળે કેથો બાળકંથ મળ્યો છે;
 મદન સમાતો નથી મૂખે શું શું હું કથી,
 ધનૂષથી જાણે સર એકદમ છુટ્યો છે.
 પતી કેરું મૂખ જોઈ પેટમાં અંગાર અડે,
 સૂઝે નહીં મને કાંઈ કાળજ કંપાય છે;
 મદમાતી નારી હુંતો કહુંછળી પુજને જે,
 જોડું ન કરીયું માટે ના'શિકા છેદાય છે. ૩

વિધાત્રીએ આપેલો જવાબ.

ઉપેદ્યવળી છંદ.

અરે તરણી શુણ વાત મારી,
 લખ્યું લખાતાં નહિ એક ધારી;
 સુકીત તે જે પુરવે કયું છે,
 યમે કહ્યું તેમજ મેં લખ્યું છે. ૧

સ્ત્રી પોતાની માતા પ્રત્યે કહેછે.

વસંતતીલકા છંદ.

રે ? મૂજ માત કટ પાપણિ આ શું કીધું,
 નાદાન સાથ ક્યમ તે મુજ દાન દીધું;
 ધિકારછે બહુ બહુ પુજને અરેરે ! ! !
 લાજ રહું દિલ મહી કહુંછું અરેરે ? ૨
 (જેમ) ડાળો તરવર તણી કુલિને લયે છે,
 આવે ફળો નવ નવાં બહુ તેમ મયેછે;
 (તેમ) જોખંનથી જરૂર હું ધાણું તો ખિલીછું,
 સ્વામી નથી મુજ સમો અતિથે વિલીછું. ૩

૧ કામદેવ.

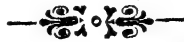
બુદ્ધી ગઈ તરત કે? પુજની બુડી રે,
 રેરે? સુજી ક્યમ મતો અતિથે કુડી રે;
 જોજો ખસીત વચ હું× કહું તૂજ આગે,
 સંસારના વિષયનું પુજ* પાપ લાગે. ૪
 લા'વો લિધો નથિ હજૂ શુ પલંગ કેરો,
 સ્વામી તણો અતિથય મુજને જાહેરો†
 સૂપાત્રને કરતજો મમદાન રૂંડું,
 તો આ ગણાત નહિરે પુજ કામ કૂડું. ૫

માતા કન્યા પ્રત્યે કહેછે.

સંખતારી ઇંદ.

શુણો પુત્રિ મારી વદો જ્ઞાન તારી,
 લહો શીખ મારી બજો રે મુરારી. ૬

કન્યા પિતા પ્રત્યેન્યોક્તિ.

ઉચ્ચંદ્રવજ્રાંદ.

શુણો પિતાજી મુજ વાત ભારી,
 અરે ક્યું શું કુમતી વિચારી;
 લક્ષ્મી લિધી તે ગઈ લાજ તારી,
 પતી વિથે તે ગત ના વિચારી. ૧
 મળ્યું દિગૂણ ધન તૂજનેરે,
 અરે અરે તું હણ મૂજનેરે;
 દુખી રહીધું દિલમાં રડીને,
 પિતા ચિતા માંહિ મરો બજીને. ૨

× વચન. * તને. † આંતરો, અંતર???

પુત્રી પ્રત્યે પિતાનો જવાબ.

દોહરા.

પુત્રી શુણ તું વાત મૂળ, કડવાં વેણ ન બોલ;
વિધા લેખ આવી મળે, જ્યાં ત્યાં કરિએ ખોળ. ૧
ધન હિણે કે અન હિણો, લખ્યો વિધાતી જેહ;
સારૂં ધર જો શોધતાં, મળે નિમેલો તેહ. ૨

હવે કજોડાની સ્ત્રી પોતાની સહો પ્રત્યે

પઢતાં દુઃખનો હેવાલ કહે છે.

લાવણી.

શુણ સખી કરમના ભોગ વિધા સંજોગ મળ્યાએ આવી,
આ બાળાવરની સાથ મને પરણાવી;
છાતીમાં બડકા બળે સુખ નહિ મળે કંઈ શું હાવે,
સૂતાં એકલડી સેજ નિંદ નહિ આવે. ૧
હું વરથ સોજની નાર જીવાની બાહાર ખીલતી મારી,
રંગીલો ક્યાં રમનાર સહુ દુખ બારી;
મુજ નાણે આંસુવાટ બિંતે ચીરઘાટ દુઃખમાં ડોલું,
આ બાળકંથનું દુઃખ ક્યાંહાં જઈ બોલું. ૨
જો શયન ભૂવનની માંય રખેને ખાય દીસવું એવું,
મેં જઈ કીધું ચકચકિત રાખ્ય અહ જેવું;
સૂતેલો ઉપર બાળ લાગિએ જાળ દેખતાં અંગે,
હું ડથકે ડથકે રડું રમું ક્યાં રંગે. ૩
સૂતી હું સેજની માંય અરે આ ? હાય બળાપે બળતી,
બાળાવર કેરું દુખ જોઈ પરજળતી;
પોઘ્યો તો પરણ્યો પાંત કહું શું વાત ઉસાકે પગ દે,
આવી પડિયો મૂળ ઉપર તુરેત હું ચગદૈ. ૪
મેં જાણ્યું ધૂળથે પંડ વાગથે ઇંડ પતી મારાને,

હોરાડયો સુંદરમેથ પ્રાણપ્રારાને;
 હું બાઝી લેવા હુંક રહીને ચૂપ વાળિયુ પાસું.
 ઝમકીને જાગ્યો બાળ પાડતો આંસુ. ૫
 માંમાં કરિ પાડી બૂમ થઈ હું ગૂમ બજાવો લાગ્યો,
 જાણીને મુજને માત રોટલો માગ્યો;
 તારે મેં યુક્તી કીધ સૂખડી દીધ હેત આણીને,
 ઝોકમાં ફેંકી દીધ અવર જાણીને. ૬
 બહુ રડી કર્યું બળિયાણુ શિશું અંજાણુ જોઈને મુજને,
 આ બાળપતીનું દુઃખ કહું શું તૂંજને;
 હું કહે હવે શું બ્હેન પડે નવ એને પ્રાણ કે કા'ડું,
 જઈ પડું સરીતા માંછ દેહ ફૂંખાડું. ૭
 ઓ! સૈ'યર શુણ તું વાત થયો ઉતપાત કહે ક્યાં કાળું,
 કે આ તન રંગ પતંગ આગમાં બાળું;
 મને ગમે નહી શણગાર જમણુ કંસાર ઝેરસમ લાગે,
 કાળજીડું કડકા થાય બાણુ બહુ વાગે. ૮
 જેમ વાંજતણો પલકાર એ વિથ કુમાર ગુલાબી ખારી,
 પણ ભોગવનારો નાવ બાળ દુષ્પકારી;
 સૌ છોગાબા નર છેલ બેશિને જોઈલ છબીલા હીંડે,
 તે દેખીને મુજ આંગ કામ બહુ પીડે. ૯
 ધણું વહે આંખથી નીર રહે નવ ધીર કહે શું હાવે,
 રે? કામદેવની અગત કોણુ બૂઝાવે;
 આ કમળ શમુછે વદન ખીલ્યોછે મદન બદન પણ તેવું,
 તેનૂ રવીવિણુ ક્યાં થાય પ્રકૃક્ષિત રહેવું. ૧૦
 કરમાયં કોમળ મૂખ લાગિને દુષ્પ રડ્યાને જોઈ,
 ક્યાં ભોંગે માં'રી ભૂખ રહુંછું રોઈ;
 જેમ પ્રિતી ચંદ્રચકોર એવિ ચિતચોર ચાતુરી નારી,
 ઓ! પડતી આફત સહું રમું નહી જારી. ૧૧
 મુજ પિતા આંધળો થઈ રૂપયા લઈ બાળમાં નાંખી,

પણ બાળપતિની વાત યાદ નવ રાખી;
મુજ છબી ચંદ્રમુખતણી મૃદાલોચની મધૂરી વાણી,
ક્યાં ઇચ્છાવરેનો ચાલ બનત પટ્ટોણી* ૧૨

માયાળુ છે મુજમતી હંસના ગતી ભરખે બેકાળી,
પ્રતિબિંબ પહેછે ધરા અધર પર લાલી;
નાથીકા નખરાદાર ચંચુ શુકસાર ગુલાબી ચાર,
પણ બાળકંથને જોઈ બળે દિલ મા'રું. ૧૩

મુજ દંત હીરાકણિ જેમ શોભતા એમ છૂંદડાં લીલાં,
કંદૂકશમાં બે કૂંચ અખંડ રસીલાં;
જુજ ભરાવનારો ક્યાંહી રડીને રહી ગમે નવ કાંઈ,
ચાર એ ચુંમન કોણ કરે ઓ ? બાઈ. ૧૪

ચળકે ચૂડી મુજ હાથ ભરાવા બાથ ચિત્ત ચળિ જાયે,
રંભાશમ શોભે પાય ગગન ક્યાં થાયે;
આ બળો રૂપને રંગ કામછે ભંગ જાણે શિર કોડું,
હું કુટ્યાં નસિબની નાર પ્રાણ ક્યાં જોડું. ૧૫
હું સ્તવું તને ઓ હથિ દીનને નાથ હવે કર જોડું,
કે સથા સાથે અંગ પછાડું પ્રોહું;

કહે ઇચ્છારામ કરિ અરજ બજવી કરજ શુશો સહુ લોકો,
ક્યાં થતો કળેડાં ઘાટ દૂરથી રોકો. ૧૬

ફરીથી પરમેશ્વરને કહે છે.

(લલી લલી પોકારે બનમે લલી લલી પોકારે બનમે.)

એ રાગ.

રે ? ઓ હથિ કરું શું હાવે, ઝેરખાઈને મરવુંરે ફાવે,
નાખીછે કુખ દરિયાની માંહે, હવે રડવું રહુંછે રે આંહે;

* અસલ ઇચ્છાવરેનો ચાલ હતો તે આ સમયમાં ક્યાં
કુબી ગયો ? જો તેમ હોતતો હું ઇચ્છાથી કોઈ સારા રા-
જકુમાર જોડે લગ્ન કરત અરેરે હથર ? ? ?

થાય મનહું મારું રે આખી, અગ્નિથી જેમ હૈરે રાખ,
 અરેરે ? જન્મ તે સિદ્ધ આપ્યો, શિશુંવરે મુજ કરમે થાપ્યો. ૧
 પ્રભૂ મેં શું કર્યા હશે પાપ, ગૂંતો શો થયો જગતનારે આપ,
 રોગી અસંતગડ ગૂમડીયો, મૂજ કાઢે આવો ક્યાંહાં ઘડીયો;
 હોતે વિધવા હું આ થકી સારું, બાળ જોઈને બળે દીલ મારું,
 ઠામ કેરો ઘણો મુને તાપ, ન ખમાય હે જગનારે આપ. ૨
 કરે શુક પીડા બહુ મારું, ક્યાંહાં જૈને હું અંતર ઠારું,
 હું જો જાગે પીડેરની માંહે, મુજ બાબી પીડેછે તાંહે;
 બાળકંથનુ મેણુરે દેછે, મમચક્ષુથી નાર વહેછે,
 જાણે પાડું હું મારુંરે તંત, દુખ મુજ અખળાને મંત. ૩
 નાથ અનાથના રાત્રી પુજને, હવે ઠામ દેઓ પ્રભુ મુજને,
 મારું કાગજ કડકારે થાય, કામજંતૂ કોત્રીનેરે ખાય;
 મદ અંધ ઘણીધું નારી, ધરો મનણે આ મુતી હમારી,
 સુણ હથિ હવે કર જોડો, તાણી શયને શું લાંબીરે શોડો. ૪

સ્ત્રી પોતાના વંધૂને કહે છે.

સવૈયાછંદ.

ભ્રાત્ર અનોપમ નામ વિદ્યોતમ,^૧ કામ પરાક્રમ જનન નહીં હે,
 હામવડી અતિશાન વિશે મતિ, કંથ કયા રહિ ગ્યાન કથીહે;
 શ્રીયતણો જય પાર રહ્યો નહિ, બીક નહિ અઘચોઘ કરેહે,
 ભ્રાત્ર લાલ તું બાળ સમાલનિ, કામનિ કામકિ ઝાળ કરેહે. ૧

ભ્રાત્ર મગિની પ્રત્યે કહેછે.

વસંતતિલકાવૃત.

હે બહેન મારિ દુખ તારું વિચારિ લાભૂં,
 ઝાડે રઘું કૂળ કૂળી મધુ છેક કાચું;
 વિદ્યા વિવેક તરણી શુરબી રહેછે,
 દૈવ કરી પુખ્ત દુખો વળિ તે સહેછે. ૧

સ્ત્રી નિરાશ થૈ સૂતી સૂતી વિચાર કરે છે.

ઉપદ્રવજ્ઞહંદ.

સુતીજ દારા શુપલંગ જ્યારે, નિશાં વિશે વાત ઘણી વિચારે;
પતી વિન્નગે દુખતો થયુંછે, મેંવે હવે નિશ્ચય તો ર'યુંછે. ૧
સખી સહૂ પોઠિ હથે પલંગે, કૃષે કિડા તે પતિ શું ઉમંગે;
પતી ઘણુ તેહ શુ હેત આણી, પિનસ્તનોને ગ્રહિ લેશX તાણી. ૨
બુજ્જે ભારીને રડિ બાથ ભીડે, અહી શમી તે બહુ ચૂડ બીડે;
કૃષે વિહારો અતિશે શું રંગે, શુલાખિ ગંડસ્થ કચુંખ નંગે. ૩
અરે ? મહારે નથિ તેમ થાતું, મદાંધધું હું નથિરે ખમાતું;
પ્રભૂ અરે ઉર દયા ન આણી, કૃર્જે મયા મૂજ ગરીમ જાણી. ૪

— ❦ ❦ ❦ —

(આવો વિચાર કરતાં નિદ્રાવળ્ય થૈ ઐટલે સ્વપ્ન થયું,
તેમાં પોતાના પતિ જોડે વિનોદ કરતો હોય તેમ જોલેછે.)

કવિત મનહર.

આવો પતિ મારિ પાસ, હેત કેરી ધરી હેંશ,
દાસીની પૂરોની આસ, જે આલે સંસારમાં;
ભિભય સયન સાથ, પીનસ્તને લાવો હાથ,
હલટથી ભીડો બાથ, મગન જે વારમાં,
આર એ ચુંબન કરી, વિરહના દખ હારો,
અંગમાં ઉમંગ ધરો, અતી કાળે થાયછે;
નિર્ધનને ધન આપે, દુઃખીનું સંકટ કાપે,
તેમ રતૂ દાન આપો, જેમ મૂખ થાય જે. ૧
રજની રંગમાં રમો, મદનનો તાપ શમે,
ભાવતાં વિદ્વાશ કરી, રહો રજીયાતમાં;
કામ કેરું શુખ આપો, જ્વાળા કેરું કષ્ટ કાપો,
કૂચતો સ્વભૂજે આપો, વાર થાય વાતમાં.
અરસપરસ પ્રેમ, આનંદનો અરપુધું,
X લેશે.

મદમાતી નારી હુંતો, ઐતિથે હમંગમાં;
અર્ધ નિશા ત્યાંહા મધ, કીડા સંપૂરણ થઈ,
ઝબકીને ઝટ રોઈ, સ્વામી નથી સેઝમાં ૨

— ❀ ❀ ❀ —

સ્વપ્નામાંથી જાગીને એકદમ વિલાપ કરે છે.

લલી લલી પોકારે બનમે, એ રાગ.

અરેરે ! પતી તું ક્યાંહાં ગયો, કામ અગ્નિ બ્યાપીનેરે રહ્યો,
થરથર ધ્રુજેછે કાવારે મારી, કેમ છોડી ગુલાબીરે પ્યારી;
મારી અંપક વરણીરે દેહ, સ્વામીજી કેમ છોડીરે તેહ,
વર્ષ સોળ તણી હું કન્યાયે, પાત્રે રૂપે રતીરે લગ્ન્યાય. ૧
પદ કુમ કુમ વરણારે રાજે, નેપુર અણુવટ ધૂગરી ગાજે,
નખ મણિગણ અળકે અનૂપ, વિધૂ શેવે જાણે ધરી રૂપ;
કર શુંદ સકોમળ હસ્ત, ધર્મ અંગદ* આદી સમસ્ત,
કર હાથેજી રાતીરે યોગ, હોડી ચૂંદડી રંગ જ્યોગ. ૨
મુખ ચંદ્ર કલંક રહીત, આંખ અણિયાળી અંજન સહીત,
નાકે શોહીયે મોતીનો મોર, કાને ઝાલ ઝખૂકે જોર;
ચાંચ ચાંચકે છુંદડું લીલુ, ઘણુ શોભે અખંડ રસાલું,
રક્ત અધર હીરાકણી દંત, રંગે રાત્રી ધણુ ધૂતીવંત. ૩
કરી કેશર આડ કપોળ, મધ્યે ટીલડી રોતી યોગ.
ગલ્લખંધને મુક્તાની માળ, અંગનંગની શોભા રશાળ;
ચાલું હંશગતી જાણે કરણી, પ્રતિબિંબ પડેછે ધરણી,
સખી સાથે કરે મંદ હાખ્ય, થાય ચંદ્રના જેવો પ્રકાશ. ૪
જક્ત જનુનીને ઇંદિરા જેહ, મુજ અંગ શોભેછે એહ,
કંઠ કોકીલ સરખો ખોલે, નથી મેનકા મુજની તોલે;
કેશ જાણે ગુંથ્યા કાળીનાગ, વચ્ચે કૂલનો આણીને લાગ,
આવી ચંદ્ર વદની હું નારી, તમે મુજપર માયા ઉતારી. ૫
એ પલંગ સાચો કહે વાત, ક્યાંહાં ગયાછે મારારે નાથ,

* હાથેજીમાં લીટી જેવી રેખાઓ હોયછે તે ???

અંગે રોમાંચિ થયરે અપાર, કામ કૃપ થકી આ વાર;
 નયણે નીરની ધાર વહેછે, પોતે આપ શરીરને કે'છે,
 બળે રૂપ બળે તુજ રંગ, કીધો કામતણો તે ભંગ. ૬
 વપૂ એથી છુટે પ્રથવેદ, દધી સરિતાને ઉપજે એદ,
 રોતી તરણી બેડી ઝરે, આ પતી પતી કરતી મૂઃજે;
 વિરહે થયો બાકુળ પ્રાણ, દેહ થાયછે કચ્ચરધાણ,
 મારા પ્રાણ તણારે આધાર, કેમ છોડ્યો શું રીસમાં ખાર. ૭
 શુણી વીળાપ સખીયો ધાઈ, કેમ રૂદન કરેછે બાઈ,
 સખી પ્રેતે કહેછે વાત, ભુંડું સ્વપ્ન થયુ અવશાત;
 જાણે પતિ મુજ લાયક થયા, કામ રૂપ બનીને ર'યા,
 તે શું સયન મંચકપર કીધું, રતૂદાન પતિએ દીધું. ૮
 ઝટ બેડી થઈ હું શહી, જોયું તો સ્વામી મળેરે નહી,
 માટે હું રોઈ શુણ તું બેન, નવ પડિયું મુને કાંઈ એ'ન;
 અહો ? જગતપતી માહારાજ, નવ કરવું ઘટે આવું કાજ,
 બૂડા સ્વપ્ને કર્યો કાળો કેર, પીવું પડશે હવે ઘાળી ઝેર. ૯

સખીઓ કજોડાની સ્ત્રી પ્રત્યે કહે છે.

તોટકછંદ,

શુણ બે'ની કહું તુજ વાત રડી,
 સ્વપના મહિ વારિયિ જાય જુડી;
 સ્વપને ધન હીણશુ ધન મળે,
 સ્વપને શુણ વૈરીનુ સાલ ટળે. ૧
 સ્વપને શુખ વૈમય પારે મળે,
 સ્વપને તજિ શૂખ વિદેશ બળે;
 સ્વપને ટળિ રાયજ રંક બને,
 ટળિ રંકશુ રાય સદૈવ બને. ૨
 મદ અંધ ત્રિયાશુ મદન મળે,

સ્વપને દુખિની અતિ દુઃખ ટળે;
સ્વપને ભુખ ભોજન ખૂમ કરે,
સ્વપને નર ડાંડ ત્રિયાશુ વરે. ૩
સ્વપના થકિ માણસ કોઈ મરે,
સ્વપને કરિ માંત થકી ઉગરે;
સ્વપના થકિ અન શુભાદ મળે,
સ્વપના થકિ બાણુ બર્ષે રઝળે. ૪
તજ શોક કહું સહુ જૂઠ ગણો,
મુખ રામ કથા શુભ નામ બણો;
તજ શોક સમુદ્ર શુંસાન લહો,
શુભ નામ થકિ કામનુ દુઃખ દહો. ૫

— ૐ હૃં ૐ —

આવેલાં સ્વપ્ન પ્રત્યે સ્ત્રી કહેછે.

ઇંદ્રવિને ઇંદ.

રે ? સ્વપનાં સિદ્ધ આવી અડચું,
મુજ કાળજ કંપ કરે અતિ બારા;
સ્વામિનુ શૂખ નહિ મળતાં,
ખુખ કેરે ક્યો રજની ગઈ સારી. ૧
પ્યાર ઉદાર અપાર તજ,
હજી કંથ નથી મુજ લાયક જાણો;
લોક ભમે તુજ મોહ થકી,
બકિ વેણુ સુ નિંદ મહીં પરમાણો. ૨

સ્ત્રી પ્રત્યે સ્વપ્ન કહેછે.

તોડકછંદ.

બ્યહિ જાંડ તહી મતિ હીન કરે, અતિ શૂખ અશૂખ ખશૂસ ધરે,
કરે ઉથલ પાથલ સાતલરે, બહુ નારિ ઠગારિ હંચું કળશું. ૧
સ્વપના થકિ રાયશુ રંક કરે, સ્વપને નરના અતિ વિર્ય હરે;
સ્વપનેજ કળેડ સળેડ કરે, સ્વપનાથિ સળેડ કળેડ ધરે. ૨

(હવે સ્ત્રી પોતાના બાળકંથને કહે છે, મારારે સ્વામી બોલો)
ની વા'લા એરાગ.

કરમના તો સેખ બળો ખોટા,
કહોની કંથ ક્યારે થશે મો'ટા; કરમનાતો ૧
મારારે સ્વામી મદગળતી હીંડું,
હુંતો ચૂડ હવડા તને બીડું; કરમનાતો. ૨
પતી હતો ઝુરી ઝુરીને રે રહું,
વિરહનાં તો દુઃખ કોનેરે કહું; કરમનાતો. ૩
શીયાળામાં એકલડી શૂવું,
મારા નાથ ના ઘટે દુઃખ દેવું; કરમનાતો. ૪
પીછેરથી તો લાવીધું ખાવું,
ખોરાકીથી તુર્ત મોટા થાવું; કરમનાતો. ૫
પલંગપર સૂવા નહીરે ગમે,
મદને માંડે મનકુ અતિથે બમે; કરમનાતો. ૬
રહુંરે દીનરાત નહી સૂએ,
આરતો મારા નવરંગા બોલે; કરમનાતો. ૭
કળેડું તો લોક શહુ કહે છે,
મનડું માંડે બળિ બળિને રહે છે; કરમનાતો. ૮
દીવાળીયે દીલ બળી રહુંધું,
પડે શીર સૂખ દૂખ તો શહુંધું; કરમનાતો ૯
દારખાનું સઘળું રહ્યું અટકી,
સરીર માંડે નાખ્યું છે પટકી. કરમનાતો. ૧૦
હોળીયે તો હેડું બળી જાએ,
રમવું ક્યા રંગ રશે યાએ; કરમનાતો. ૧૧
બળેવેતો બારણે કપમ હીંડું,
વિરહની તો જ્વાળા થકી પીડું; કરમનાતો. ૧૨
બળ્યા રહે શુક શુકીનાં જોડા,
મારારે સ્વામી જલદી બનો મોટા; કરમનાતો. ૧૩

(૫૫)

નિસ્વાશ નાલતી પર્મેશ્વરને કહેછે.

લલિતછંદ.

અરર ? ઓ પ્રભૂ શી ગતી હવે, કુખ ન આપ તું કોઈ તો ભમે;
xકુશુભ ગુચ્છ હું કામિની બની, વિરહ બાકુળી નાખરે હણી. ૧
કરમ કૃતિયું પ્રાણ બળ છે, દવ મહીં પડું એમ થાય છે;
મદન આગ આ કોણ હોલવે, કુચ દડાશમાં કોણ રોળવે. ૨
કમળ રંગનાં ગાત્ર આ અરે ? અધરથી કુરે કોણ ચુંબરે*
યથરતું હૃદે કોણ રાખશે, મદનના કુળો કોણ ચાખશે. ૩
અધર અંગુળી પ્રેમથી ધરું, મધુર શાદથી વાત કયાં કરું;
કરગરી હું વિશ્વનાથ રે, દિન તણો હવે જાલ હાય રે. ૪
(હવે સ્ત્રી વીસ વર્ષની થઈ, અને પૂરૂષ સોળ વર્ષનો
થયો એટલે પોતાની પ્રિયાને વિનયના વચન કહેછે.)

ઉપેન્દ્રવજ્રાછંદ.

મારી પ્રિયા પ્રેમયિ વા'લી લાગે,
સાખાશછે રે કહુ તૂજ આગે;
ગૂલાબિ ચાર પુર પ્યાર બાંગે,
તંબોળથી હોઠ રશાળ લાગે. ૧
દંતો રહ્યા દાડમ બીજ બાણે,
નેત્રો બન્યાછે મૃદ્ધના પ્રમાણે;
આબૂકતો તૈલનિ ધારે જેવું,
અંવીદ શું શોભ્યુ વદન તેવું. ૨
કુચો બન્યાછે પિનથી રસીલાં,
સીરો ઘણાં કામ તણા કથેલાં;
કોકીલની જેમ મધૂર બોલે,
બાળી તને રે દિધપાળ ડોલે. ૩

x કુશુભના કૂલના જેવી, * આ મારા કમળના જેવા સું-
દર ગાલમાં પ્રયાગાં જેવા હોઠથી કોણ ચુંબન કરશે અરેરે ???

(અર્થાલંકાર.) ૧ કામા નથી એક ગુણો ન કામાં ૨
 ૩ કામાં રશીત વચનો ચુંપામાં ૪
 ૫ મા'રી પ્રિયા કામનુ બાણુ મા'રી ૬
 * ટારી શુચિતા વસિને અટારી ૭ ૪
 'વા'લી વખાણુ; સરિરે શુ'વાળી, ૮
 બાળી ૧૦ કુવાણી દુર દીધ બાળી; ૧૧
 રે'તી ૧૨ મળી જેમ દધીશુ રેતી, ૧૩
 દેથી ૧૪ પ્રિયા શૂન્ય હમેશ દેતી, ૧૫ ૫
 ૧૬ તા'રી છબી આ હૃદય ઉતારી, ૧૭
 વારી ૧૮ સમી નિર્મળ જાંત વારી; ૧૯
 ૨૦ વાતો કરેછે શપને સુવાતો, ૨૧
 માંતો ૨૨ થશે કામ હવે સમાંતો ૨૩ ૬

— ❦ ❦ ❦ —

માલિનીહંદ.

પ્રાશાલંકારાદી.

તદન મદન બાપ્પો રે ? પ્રિયા તજ અંગે,
 અરસ પરસ પ્રેમે, ગૈ વિતી રાત રંગે;
 હમક હમક ચાલીરે ? મુને તું રિઝાવે,
 ઝમક ઝમક વા'લી રે ? અદા તું બતાવે. ૧
 ચમક ચમક થાયે તેજ તા'રે રૂપાળું,

૧ સ્ત્રી. ૨ વગર કામના. ૩ ધર શોભાવનારી. ૪ અ-
 મૃતજેવી વાણી. ૫ પોતાની. ૬ લગાવી. * દૂર કરી.
 ૭ મેડીએ. ૮ પ્રિય. ૯ સાફ નરમ. ૧૦ સ્ત્રી. ૧૧ પ્રભ-
 બી. ૧૨ ટકતી. ૧૩ પાણીને રેતી માફક. ૧૪ શરીરથી.
 ૧૫ અર્પણ કરતી. ૧૬ તાહારી છબી 'હિ પ્રિયા.' આ હ-
 દયમાં. ૧૭ સમાવો. ૧૮ પાણી. ૧૯ આવારી જવું.
 ૨૦ ગોષ્ઠી. ૨૧ સૂવાને માટે. ૨૨ મગત. ૨૩ ક્ષિણતા-
 પામતો ???

ચળક ચળક ચૂડો ચાંદની તેમ ભાળું;
પલક પલક કર્તી શું દ્યતી વેગ મારે,
થરકથરક છાતી કંચુકોને સમારે. ૨

અમળ વિમળ વાણી જે ધડી તું ઉચારે,
લપટ ઝપટ માંરી શેઝ શેઝ વધારે;
પળ પળ જળ માં મૂં દૂધ તું આણિ દેતી,
અધરે મધુર શદ્દે મુંદરા વાત કે'તો. ૩
વિસરતિ નયિ પ્યારી તું આ હૃદયી,
નયન મરમ માંતું કોડવાતો કહેતી;
જળ મિન પ્રિતિ જેવી તે થકી તે વધારી,
વરણ ન મુખથી રે ? શું કરે પ્રાણ પ્યારી. ૪

**હવે પોતાના યોગ્ય, સ્વામીના મધુર વચનથી
આનંદ પામી પોતે કહેછે.**

માલિની છંદ.

પતિ મુજ પુજ આગે વાત બોલું ખરી જે,
મદનનું શુખ લાગે કામ પ્રીડા હરી તે,
અરરર દુખન્યા તો દીન નાખ્યા વહીરે,
ઝઝઝ સુખ ભગ્યું હાલ વન્ને સહીરે. ૧

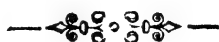
દિન પતિ કરજોડીને કહું તૂજ આગે,
મહુવર ધર નાંદે જો અહીં જેમ જાગે;
વાં થઈ ચુકિ હુંતો તેમ ઓ ? પ્રાણપ્યારા,
મદન અગમ માંહી આ પડી મેઘ ધારા. ૨
પુરત અગન ખૂટી તેમ આ કામ કેરી,
હરિ હર જગત્રાતા છે ગતી મૂઢ તારી;
હરનગત નયાની સૈજ પળેડ જેવી,
ઠરઠ સઘળાની તેમ શૂળેડ તેવી. ૩

તથાહત્

આપણા ગુજરાતના નામિયા કવિ બુલાખીરામ
ચક્રબાહનો સ્વર્ગવાસ.

લલિતછંદ.

ફટ દયી કુટ્યું કે અકાશરે, ખળ ખળી ખુટ્યું શિષુ વાર૧રે;
કવિ બુલાખિનૂ મૃત્યુ જોધને, કમકમ્યું ઘણુ સ્વર્ગ રોધને.† ૧
જન ન જાણતો દેવ ક્યાં વખ્યા, કવિ થકી છતા આજ થે રહ્યા;
ખળ બાળ્યું સહુ પ્રહ્લલોકથી, નયનનું ખુટ્યું નીર શોકથી. ૨
હૃદય ફાટિને ફાડ્યું થયું, ઘટ કુટી અને આખ વૈગાળ્યું;*
તજિ અયા અરે તેમ મૂળને, અરર ? હાયરે શું કર્યું તમે. ૩
જળવિના ઘણુ મચ્છ તફડે, દવમહી ખળી પક્ષી ફરફડે;
તમ વિયોગયા તેમછે મને, મમ ગુરુ અરે શું કર્યું તમે. ૪
અરર એ કવી મૂકી મૂળને, ગુરત આ જલું ના ઘટે તને;
વદન દેખ્યું તારૂં આંધરે, ઉરમહી ખળું હાય હાયરે. ૫
નર હરી પ્રભૂ નાથ વિધના, હમ તણી સુતી ધાર ધ્યાનમાં;
કવિ બુલાખિને મોક્ષ આપજે, વુજ સમો કરી પાસ રાખજે. ૬

સાર્દળવિકીરિત છંદ.

ફાટ્યો આલ અરે અયાગ જળ સૌ, શિષૂતણુ ઉછળ્યું,
કંપ્યાછે દશ દોઘપાળ નગ સૌ, વૈકુંઠ શું આખડ્યું;
કે શું રાહ રહી અને નભ વિશે, ગ્રાબ્યો રવી ઇંદુને

૧ સમુદ્રનુંજળ, † દેવતા લોકોનો મહીમા કવિધીજ
વધ્યોછે, કેમકે, રામાયણ ભાગવત અઢાર પૂરાણ વિગેરે
કવિએજ વર્ણવ્યાછે, અને તેનો મહીમા આખી પ્રેમીમાં
ગવાયછે, માટે * જે પ્રમાણે ઘડાની અંદર પાણી ભર્યું,
અને તે ઘડો નાશ પામ્યો તેમાંથી તેજસ્વી જળ વહી
ગયું એટલે નકામાં ઢીકરાં પડી રહ્યાં તોપણ ગર્વ એટલે
શું કામના ???

કે આ કાળ અગરિત રૂપ'બનિને, શોભ્યો કવિ સિંધુને. ૧
 મારા મિત્ર સુખાણુ વાણુ શુભને, ડાહ્યા વિવેકી હતા,
 ત્રીશે વર્ષનિ ઉમરેજ બણિને, પૂરા પડ્યાછો છતા;
 આમુર્તિ સુખ સાંતિને નિરખતાં, ધ્યાને રહેછે કરી,
 ખૂનાખી કવિ રાજ મોત દુખથી, આ મંડળી દિલ્લિગરી. ૨

હવે માત કૌસલયાજી બોલીયાં હો બહાલારે,
 તૂજને નહીં જાવા દડં વન્ન કુંવર કાલારે ;

એ રાગ.

જાણીતો ગુર્જરનો કવિ, સ્વર્ગવાસીરે;
 ગયો છેતરી પલક મોઝાર, કરીને ઉદાસીરે. ૧
 તારી અકળ કળા ખીલતી જતી સ્વર્ગવાસીરે;
 કીધી કાળે કળા તુજ ભંગ કરીને ઉદાસીરે. ૨
 તુંતો વિદ્યા વિશે વિદ્વાનહ તો સ્વર્ગવાસીરે;
 તારી વિશ્વ કરેછે વિખાણુ થઇને ઉદાસીરે. ૩
 તુજ આશ્રયે હમ સરખા હતા સ્વર્ગવાસીરે;
 આજે છેતરી નાઠો તું છેક કરીને ઉદાસીરે. ૪
 હતો નિતી સરિતાનું તુંમરું સ્વર્ગવાસીરે;
 તેતો છીનવી લે ગયો કાળ કરીને ઉદાસીરે. ૫
 મેંતો સરોવર ખાંધ્યું તું મ્હેનતે સ્વર્ગવાસીરે;
 વહ્યું નિતીનું જળ ભાંગી પાળ કરીને ઉદાસીરે. ૬
 મૂજ અંગ મહી અગ્નિ લાગીયો સ્વર્ગવાસીરે;
 તેતો વ્યોગ થકી ન હોલાય થયોધું ઉદાસીરે. ૭
 આતો પઠતો પોપટ ઉડતો હતો સ્વર્ગવાસીરે;
 અરેર ? કોણે તોડી તે પાંખ, કરીને ઉદાસીરે. ૮
 પડ્યાં પુસ્તક પોકારે તહિરાં, સ્વર્ગવાસીરે;
 તેની કોણુ યજ્ઞરે સંભાળ, કરીને ઉદાસીરે. ૯

તુજ મણીથી પાર્વતિ ઠળગશે^૧ સ્વર્ગવાસીરે;
 સૂતા^૨ મણી બહેન કરેરે કીલોલ થઇને ઉદાસીરે. ૧૦
 તુંતો કલ્પવૃક્ષ કવિનો હતો, સ્વર્ગવાસીરે;
 અરેરે ! ગર્વેછે દાઢ તેહ, કરાને ઉદાસીરે. ૧૧
 તુંતો અચળ રહ્યો હતે આ સન, સ્વર્ગવાસીરે;
 થતે વરદપુરી કવિરાજ, થયોધું ઉદાસીરે. ૧૨
 તેતો કાવ્ય કૌશલ સમાં રચ્યાં, સ્વર્ગવાસીરે;
 તારો કવિતાના વાગેત્રે ખાણુ, કરોને ઉદાસીરે. ૧૩
 તુંતો મૃત્યુલોકે મણિ ચળકતો, સ્વર્ગવાસીરે;
 રખે કરતો સ્વરગ અંધાર, થઇને ઉદાસીરે. ૧૪
 શિખ્ય ઇચ્છારામનું હૃદયે, સ્વર્ગવાસીરે;
 તુજ બોગ થકી ફાટી જાય, થઇને ઉદાસીરે. ૧૫
 કેશવ થેને ગળગળો, સ્વર્ગવાસીરે;
 વધું ચોધારે ચઢ્યો નીર, થઇને ઉદાસીરે. ૧૬
 હવે શકળ લોક તેને કહે, સ્વર્ગવાસીરે;
 થાજે ઇંચરનો કવિરાજ, થયોધું ઉદાસીરે. ૧૭

દોહરા.

પળ પળ જળ નયણે ભરી, શું કહિયે કવિ વાત;
 ઝળ ઝળ અંતરે પરજળે, ગમે નહિ દીન રાત. ૧
 ખાતાં પીતાં સયનમાં, લખતાં કરતાં કામ;
 એક ઘડી નવ વીસરું, કે'એ ઇચ્છારામ. ૨
 હૃદય વિશે રમતા કરો, મન હરેખો ? કવિરાજ;
 દર્પન ક્યાં દેતા નથી, જાણી કિંકરે દા'જ. ૩
 સુંદર રસ કવિતા તણાં, વાગે જે ઘડિ ખાણ;
 દાસ કહેછે આ કવિ, ક્યાં ઠારિસ મુજ પ્રાણ. ૪

૧ આ કવિના અર્ધાગત્યા, ૨ છોકરી ? ? ?

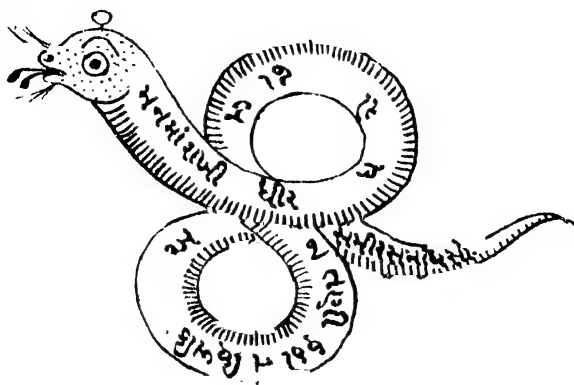
(૬૧)

ચિત્રકાવ્ય કિંચિત્સ્યારંભાઃ

સર્પશિશુપ્રબંધ.

(૨. રાનરનેશિખામણા)

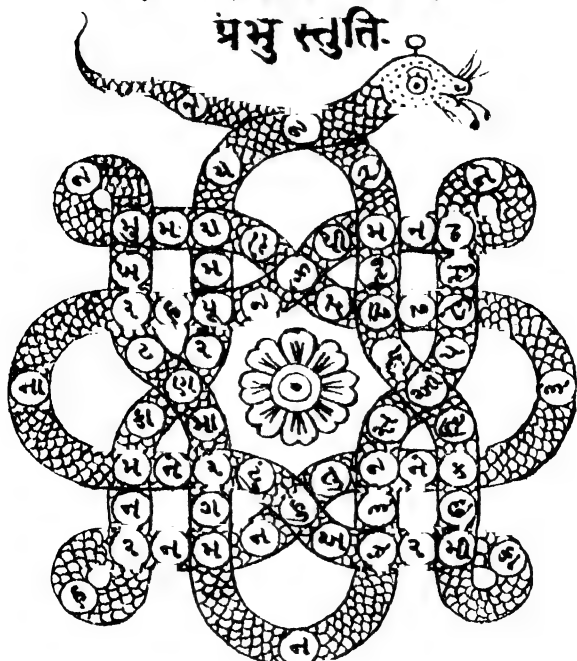
॥ સ્તોત્રકા છંદ ॥

મનમાં રાખી ધીર, ધરો ઢાલ ધીરજ સહી,

હશે ન ફિજાફિ જધીર, ધીર સમીર સમાંધ સ્તો. ૧

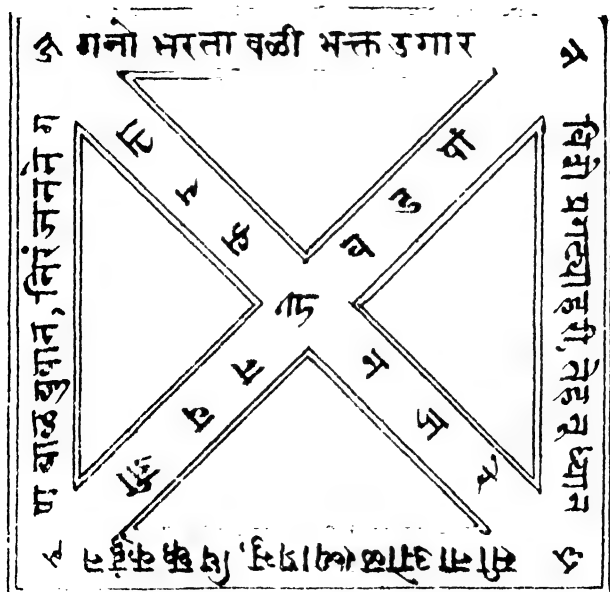

(हरि शत छंद)

नयशाम राधधामनसत्तनमन हुं तु नयेष्टः,
तुननामकेरो राः न तु नयेष्टः, न तु नयेष्टः,
न स आये तुं न तु नयेष्टः, न तु नयेष्टः,
हुं हुं नयेष्टः, न तु नयेष्टः, न तु नयेष्टः

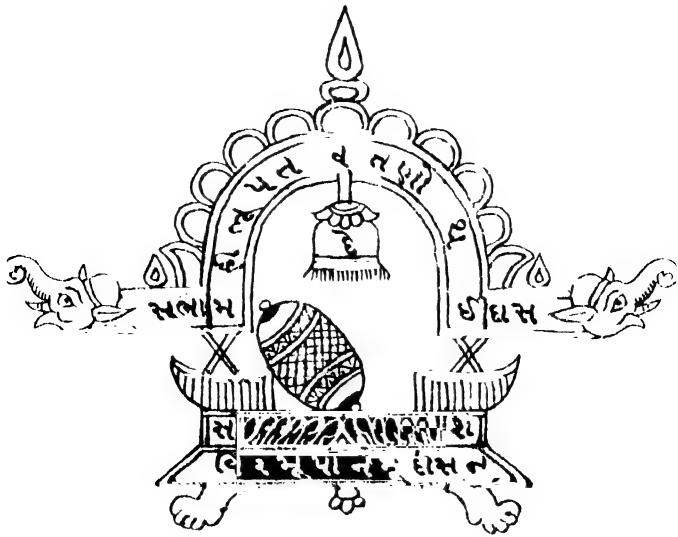
चोकी प्रबंध संधेये.
प्रभूस्तुति करवाविषे
नरने शिखाभण.

सन्धेयो.

ने उरता गनो भरता वली, लक्ष्मी गारन पांडवने;
ने वडपांन विरोध आहरी, तेह न ध्यान धरे ननने;
ने ननने प्रसिदा जो ज्ञान्या प्रलु, धिक्कुं नर एवने;
ने ननने लक्ष्मी लक्ष्मी युवान, निरंजनने गनो तारकने. १

સ્વપાલપ્રબંધ.

દોહરો.

સત્તામહોભૂપતયદે, દેવતાણેશ્વરિશ્ચક્ર;
સદાઈશાનશાંદેમુને, પામૂરવિજયભાસ. ૧

ગ્રંથાશ્રય નામાવળી.

સ્વસ્થાન વાંસદા.

- દેશોદી શરસંગ નારસંગ મા. ૧૬
 ૧ રા. કેળુરાવ વિષ્ણુનાથ ત્રી.
 ૧ રા. પ્રો. પ્રેમશંકર જીવંદરામ
 ૧ રા. પુલકનીશંકર જીવંદરામ
 ૧ રા. વીરસીંગ નારસીંગ શસંપ
 વર્ધક સભાના સેક્રેટરી સા.
 ૧ રા. સીવરામ સખારામ.
 ૧ રા. હરગોવિંદ ગુણજીરામ દે.
 ૧ રા. ડાહ્યાભાઈ માણાભાઈ દે.
 ૧ રા. ના. દી. પ્રાણશંકર દયાશંકર
 ૧ રા. નો. રાણા તમસીંહજી.
 ૧ રા. ધંભીરઆવા નારસંગઆવા
 ૧ રા. અ. ભાઈઆ ધંભીરસીંહ
 ૧ રા. ગુલાબચંદ પ્રેમચંદ.
 ૧ રા. જીવજીરામ દુલ્લભરામ.
 ૩ રા. નારસીંહ કલ્યાણસીંહ દ.
 નલધરા તાલુકે મહુવા.
 ૧ રા. રા. શુંખાભાઈ વા'લા-
 ભાઈ જગીરદાર.
 ૧ રા. ભીમસીંહભાઈ.
 ૧ કૃષ્ણલાલ નચુભાઈ મજ.
 ૧ રા. રા. ગુમાનભાઈ હીર-
 જીભાઈ જગીરદાર.
 ૧ રા. મણીભાઈ નરભિરામ કા.
 મહુવા પ્રાંત નવસારી.
 ૨૫ શ્રીમંત રૂદરજીભાઈ ખંડુ-
 વસી મહુવા વલવા. ઈ.સા.
 ૧ રા. રા. દત્તાત્રય ચિંતામણી
 અવલકારકુન સાહેબ.

- ૧ રા. રા. ઇન્ડ્રપેક્ટર બાપૂસા.
 ૧ રા. રા. નાચેગ કોજદાર લ-
 ક્ષમણરાવજી.
 ૧ રા. રા. સખારામ મહાદેવ
 કોજદાર સાહેબ.
 ૧ રા. બાવસાર બાલા જીવણ.
 ૧ રા. , નરશંકર પુરુષોત્તમ
 ૧ રા. મંજારામ કૈશવરામચી.સા.
 ૧ રા. ચુનીલાલ કૈશવરામ ના
 ધણી કામદાર.
 ૧ રા. રતીલાલ શ્રીજલાલસુરત
 ૧ રા. ક. ત. ગણપતરાવજી.
 ૧ રા. માધવરાવ ભંડારજી કે.કા.
 ૧ રા. રામશંકરલક્ષ્મીશંકરતલાટી
 ૧ રા. ગુણજીરામ ગણપતરામ ,
 ૧ રા. આત્મારામ ત્રંચકરામ ,
 ૧ રા. વલ્લભરામ આળકરામ ,
 ૧ રા. ઠાકોરલાલસૂરજલાલ મેહે.
 ૪ રા. કલ્યાણજી ગોવિંદજી તલા.
 ૧ રા. આવા બીહારીદાસ ઇશ્વર.
 ૧ રા. દુલ્લભભાઈ મકનજી પે.આ
 ૫ રા. કાસીરામ પુરુષોત્તમતલાટી
 ૫ રા. કૈશવરામ કર્ણાશંકર ,
 ૫ રા. શેવકરામ ભગવાનજી ,
 ૧ રા. હરીરામ મોતીરામ કારકુન
 ૧ રા. જમીયતરામ વણીરામ
 આડંબી.
 ૧ રા. રતનચંદ અશ્વલચંદ શેઠ
 ૧ રા. કાવસજી નસરવાનજી
 સારેકુ.

- ૧ રા. મણીલાલ પ્રાણુલાલ તલા.
 ૧ રા. ભા. દુલ્લભ ભગવાન.
 ૧ રા. સદાશીવ યાદવરાવ તલા.
 ૧ રા. ખંડુભાઈ મંછારામ દે-
 શાઈ ત.
 ૧ રા. નારણુજી પુરૂષોત્તમ તલા.
 ૧ રા. હીમતરામ નરભિરામ ,,
 ૧ રા. ડાહ્યાભાઈ નાગર મ.કા.
 ૧ રા. રા. ઉમીયાશંકર નરભિરામ
 દેશાઈજના કારભારી સાહે.
 ૧ રા. માધવરાવ આબાજી કા.
 ૧ રા. બાળકજી રામચંદ્ર ત.
 ૧ રા. મોહનલાલ સુરજલાલ ત.
 ૧ રા. છોટુલાલ શીવલાલ પં.
 ૨ રા. ભગવાન ગોવિંદજી ત.
 ૧ રા. ગોવત બાહુ સોની.
 ૧ રા. શેઠ પ્રાણુજી વનગુલામચંદ
 ૧ રા. જમીયતરામ મનસુખરામ
 કોજદાર કા.
 ૧ રા. ગણપતરામ ભાણા.
 કાંહાંની તાલુકે મહુવા.
 ૧૦ રા. રઘાભાઈ ખુસાલ પટેલ
 ૧ રા. પટેલ નારણુ ગલાલ.
 ધોળીકુંઢ તા. મહુવા.
 ૩ રા. પટેલ કાંતુજી રડીયા.
 મૂળપૂર તા. પાદરા.
 ૩ રા. રા. ત્રવાડી હરીશંકર અ-
 મયારામ સ.મૂ.નિ.ના મેહે.
 ખારડોલી.
 ૧ રા. બા. બાળકરામ પ્રાણુશંકર
 ૧ રા. પાંડેક હરગોવંદ દેવશંકર.

- ૧ રા. વૈદ્ય કેશવરામ પૂરૂષોત્તમ.
 ૮ રા. પારેખ ઝવેરભાઈ દયારામ
 ઝેહરવાવળા.

- ૧ રા. રા. ખંડેરાવ ભવાની સ.
 ગૂ. નિ. ના મેહેતાજી.
 ૧ રા. પટેલ સુખાભાઈ મોરાર.
 ૧ રા. પટેલ પ્રેમાભાઈ ભગવાન
 વીલણુપોર.
 ૧ રા. ભાણા ફકીરા.
 ૧ રા. બેચર કલ્યાણ.
 ૧ રા. નીચા જીવણ.
 ૧ છીતા રણછોડ.
 ૧ પટેલ જોગી કુંવરજી હળધવા
 ૧ ,, કાળા બીખા ગૂણસવેલ
 ૧ ,, ભૂલા ગોશાંઈ સાતેમ.
 ૨ બીલીમોરાના શેઠ લીમજી.
 ભાઈ રૂસ્તંમજી.
 ૨ મુશેજી ફકીરજી જલાલપોર.
 ૧ દો. મોરારજી પેમાભાઈ અં-
 મલશાડ.
 કઠોર.

- ૧૦ મે. રા. ભયુભાઈ દાજીભાઈ
 વહીવટદાર સાહેબ.

પથરોળ.

- ૧૦ રા. ડાહ્યાભાઈ જીવણભાઈ
 પટેલ.
 ૧ માનસીંગ હરીસીંગ.
 ૧ પટેલ પરશોત્તમ હીરા.
 ૧ ચાપલી બા. લખમોદાસ
 કલાણુજી.

વાંચી જુવો—અને ખાત્રી કરો—જરૂર ખરીદો.

જાહેરસ્વબર.

આપવામાં આવેછે કે હમે કૂરશને કમળાવતીની રસિક વાર્તા નામનુ પુસ્તક થોડી મુદતમાં છપાવી બાહારે પાડનાર છેએ માટે જે સોખીલા સદ્ગ્રહસ્થોને રાખવાની ખુશી હોય તેણે નીચેને સીરનામ લખવું.

આ પુસ્તક ૮ ફારમનું ૧૨ પેજ પૃષ્ઠ ૧૨૫ ને આસરે થશે. કીંમત રૂ૦-૭-૦ ટપાલખર્ચ સાથે રાખવામાં આવીછે અને બાર પ્રત સુધી ખરીદ કરનારને એક પ્રત બક્ષીસ આપવામાં આવશે.

આ વારતા ગજરોમારની વારતાની એક રશીલી બહેનપણીછે અને પરસ્પરી વચ રહેલા રાજા કૂરશને સ્ત્રીની બુદ્ધિથી વર્તીશુક કરી તેથી એના ઉપર અપાર પડર્તા દુઃખનો હેવાલ લખવામાં આવ્યોછે વધારે વિવચન કરવું વૃથા વાંચી જાવાથી એક કરતાં વધારે વખત વાંચવાની ઉલટ થશે જે સાહેબોને ગ્રાહક થવું હોય તેમણે પોષ્ટપેડ પત્ર લખી એક માસની અંદર રવાના કરવા કોમળકરને તસ્તી આપવી.

નોંધપેડ પત્ર લેવામાં આવશે નહીં.

શ્રી. મહુવા પ્રાંત } લી. ઇન્દુજીરામ હરીશંકર
નવસારી (ગુજરાત) } જોષિ.

જાહેરસ્વબર

